

T.C.
SİVAS
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Ana Bilim Dalı

BÜTÇE AÇIĞI İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN
AMPİRİK ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Aytekin ÖZSOY

Sivas
Temmuz 2018

SİVAS
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Ana Bilim Dalı

BÜTÇE AÇIĞI İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN
AMPİRİK ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Aytekin ÖZSOY

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Kıvanç Halil ARIÇ

Sivas
Temmuz 2018

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Maliye
Bilim Dalı :
Tezin Başlığı : Bütçe Açığı ile Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ampirik
Analizi: Türkiye Örneği
Savunma Tarihi : 21/06/2018
Danışmanı : Doç. Dr. Kıvanç Halil ARIÇ

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Doç. Dr. Kıvanç Halil ARIÇ

Üye : Doç. Dr. Coşkun KARACA

Üye : Doç. Dr. Tayfur BAYAT

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Aytekin ÖZSOY tarafından hazırlanan “Bütçe Açığı ile Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği” başlıklı tez, kabul edilmiştir.

21/06/2018

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

Aytekin ÖZSOY

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren ve destek olan danışman hocam sayın Doç. Dr. Kıvanç Halil ARIÇ'a ilgisini ve önerilerini göstermekten kaçınmayan Maliye Ana Bilim Dalı Başkanı sayın Prof. Dr. Nazım ÖZTÜRK'e teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan Doç. Dr. Uğur ADIGÜZEL'e, Doç Dr. Tayfur BAYAT'a ve Doç. Dr. Coşkun KARACA başta olmak üzere Maliye bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Yazım kuralları denetimi konusunda yardımını hiç esirgemeyen değerli arkadaşlarım Fatih YILDIZ'a ve Serkan ÜSTÜNER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam boyunca manevi desteğiyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan eşim İlknur'a, evde çalışmama izin veren kızlarım Hanzade ve Neslişah'a sonsuz teşekkür ederim...

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	I
ÖZET.....	XIII
ABSTRACT.....	XV
1. BÜTÇE AÇIKLARININ NEDENLERİ, AÇIKLARIN FİNANSMANI VE EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	1
1.1. Bütçe ve Bütçe Açığı Kavramı.....	1
1.2. Bütçe Açığı Ölçüm Teknikleri.....	2
1.2.1. Geleneksel Bütçe Açığı	2
1.2.2. Alternatif Bütçe Açığı Ölçüm Teknikleri	3
1.3. Bütçe Açıklarının Sebepleri	7
1.3.1. Bütçe Açıklarının Yapısal ve Kurumsal Sebepleri	7
1.3.2. Ekonomik ve Mali Sebepler.....	10
1.3.3. Askeri Nedenler.....	11
1.3.4. Doğal Sebepler	11
1.3.5. Siyasal Sebepler.....	12
1.3.6. Sosyal Sebepler	13
1.4. Bütçe Açığının Ekonomi Üzerindeki Etkisini Açıklayan Teoriler	13
1.4.1. Keynesyen Görüş.....	13
1.4.2. Neo Klasik Görüş	15
1.4.3. Ricardian Eşitlik Teorisi	16
1.5. Bütçe Açığı İle İlgili Teorik Konular	17
1.5.1. Dışlama Etkisi	17
1.5.2. Kamu Açıkları ve Döviz Kuru Rejimleri	18
1.5.3. Kamu Açıkları ve Reel Döviz Kuru.....	18
1.5.4. Kamu Açıkları ve Ekonomik Açıklık.....	19
1.5.5. Kamu Açıkları ve Tasarruflar	19
1.5.6. Arz Yanlı ve Talep Yanlı Ekonomik Ölçümler	20
1.5.7. Kamu Harcamalarının Tüketici ve İş Alemi Güveni Üzerindeki Etkisi.....	21
1.5.8. Mali Açıklar ve Kamu Borcu	21
1.6. Bütçe Açıklarının Finansman Yöntemleri	22
1.6.1. Para Basma Yoluyla Finansman.....	22

1.6.2. Borçlanma Yoluyla Finansman	23
1.6.3. Rezervler Yoluyla Finansman	26
1.6.4. Vergileme Yoluyla Finansman	27
1.6.5. Özelleştirme	28
1.7. Değerlendirme.....	28
2. UYGULAMALI LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	31
2.1. Bütçe Açıkları ile Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Literatür.....	31
2.2. Bütçe Açıklarının Enflasyon Üzerindeki Etkisini İnceleyen Literatür	34
3. AMPİRİK ANALİZ.....	47
3.1. Metodoloji.....	47
3.1.1. Ekonometri Literatüründe Geleneksel Olarak Kullanılan Birim Kök Testleri	47
3.1.2. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL).....	50
3.3. Değerlendirme.....	60
SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.....	61
KAYNAKÇA.....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	77

KISALTMALAR LİSTESİ

KKBG	: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey-Fuller
AR	: Otoresif Model
ARDL	: Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Model
DOLS	: Dinamik En Küçük Kareler Yöntemi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Tüketici Fiyat Endeksi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KİT	: Kamu İktisadî Teşebbüsü
MA	: Hareketli Ortalamalar Modeli
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PP	: Phillips-Perron
VAR	: Vector Otoresif Model
VEC	: Hata Düzeltme Modeli
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Alternatif Bütçe Açığı Tanımları	5
Tablo 2.1. Bütçe Açıkları- Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	34
Tablo 2.2. Bütçe Açığı- Enflasyon İlişkisi	38
Tablo 2.3. Bütçe Açığı- Cari Açık İlişkisi.....	41
Tablo 3.1. Değişkenler Arasında Korelasyonlar	47
Tablo 3.2. Değişkenlere ait Tanımlayıcı İstatistikler	48
Tablo 3.3. ADF (1981) ve PP (1988) Birim Kök Testi Sonuçları.....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Akaike Bilgi Kriterine göre İlk 20 Model	56
Şekil 3.2. Eşbütünleşme İlişkisinin Tespit Edilmesi ve Sınır Testi Sonuçları.....	57
Şekil 3.3. ARDL (4,1) Modelinin Tahmin Sonuçları	57
Şekil 3.4. CUSUM ve CUSUMSQ Grafikleri	58
Şekil 3.5. Hata Düzeltme Modeli ve Uzun Dönem Katsayılar	59

ÖZET

Bütçe harcama ve gelirlerinin birbiri ile uyumsuz olması durumunda ortaya çıkan bütçe açığı gerek geri kalmış gerekse sanayileşmiş ülkelerin en önemli problemlerinden bir tanesidir. Özellikle ekonomilerin daralmaya gittiği dönemlerde hükümetler bütçe denkliliğini göz ardı etmekte ve açık finansman politikalarına yönelmektedirler.

Bütçe açıkları ve bu açıkları kapatmaya yönelik uygulanmaya çalışılan yöntemler, Türkiye ekonomisinde de yıllarca yaşanan istikrarsızlığın temelini oluşturmuştur. Mali disiplinin sağlanması ile birlikte bütçe açıkları kapanmıştır. Fakat bütçe açıklarının ekonomik büyüme üzerinde bir etkisinin olup olmadığına dair soruların yeterince cevaplanmadığı söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Ekonomisinde son kırk yılda oluşan bütçe açıklarının ekonomik büyüme ile olan ilişkisini incelemektir. Bunu yaparken Augmented Dickey–Fuller ve Phillips–Perron birim kök testleri ile ARDL eş bütünleşme ve hata düzeltme modelleri uygulanmış ve elde edilen sonuçlar farklı açılardan incelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda, bütçe açıkları ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşim gözler önüne serilerek, özellikle maliye politikalarının yapımında yol gösterici politika çıkarsamalarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bütçe, Bütçe Açığı, Ekonomik Büyüme, Türkiye Ekonomisi

ABSTRACT

If budget spending and incomes are incompatible, budget deficit is one of the main problems of developed or emerging economies. In particular, when economies are narrowing, governments ignore the balance of the budget and turn to open financing policies.

Budget deficits and the financing methods of open Turkey's economy has been the basis for many years experienced instability. With fiscal discipline ensured, budget deficits are closed. However, questions about whether budget deficits have an impact on economic growth have not been adequately answered.

The purpose of the study, Turkey made the last forty years of budget deficits in the economy is to examine its relationship with economic growth. In doing so, the results will be examined from different angles using different econometric methods.

As a result of the study, the relationship between budget deficits and economic growth will be exposed, leading to policy outlines, especially in the construction of fiscal policies.

Key words: Budget, Budget Deficit, Economic Growth, Turkey Economy

GİRİŞ

Bütçe açığı sorunu hem akademik hem de politika alanlarındaki önemli tartışmalara son yirmi yıldan fazla bir sürede yansımış ve dikkatleri fazlasıyla üzerine çekmiştir. Bütçe açıkları ve finansmanı, dünyadaki birçok ülkenin karşılaştığı önemli bir sorun haline gelmiştir. Örneğin, bütçe açıkları hem yüksek hem de düşük gelirli ülkelerde 1980'lerde makroekonomik düzende ön planda idi (Easterly, Rodriguez ve Schmidt-Hebbel, 1994). Türkiye'de 2000'li yılların başına kadar bu ülkeler arasında olmuştur. Uygulanan istikrar politikaları ile birlikte bütçe açıkları farklı politika uygulamaları ile azaltılmaya çalışılsa da 2000'li yıllara kadar kronik bir şekilde devam etmiştir.

Bütçe açıklarının sebebi ile ilgili olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde farklı nedenler öne sürülmektedir. Gelişmiş ülkelerde daha çok sosyal nedenler ön plana çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde daha önemli yapısal problemler ve amaçlar bütçe açıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerdeki söz konusu yapısal problemlerin başında devlet bütçesindeki gelir kaynaklarının enflasyon nedeni ile azalması gösterilmektedir. Oliver – Tanzi etkisi olarak adlandırılan bu olgu, toplanan vergilerin reel değerinin azalması nedeni ile kamu harcamalarının finansmanında yetersiz kalarak bütçe açıklarının artmasına ya da oluşmasına neden olmaktadır. Diğer yandan enflasyon oranındaki artış ile faiz oranlarındaki artış da kamunun finansmanını pahalı hale getirerek bütçe üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

Öte yandan gelişmekte olan ülkelerde kamu harcamalarındaki disiplinsiz davranışlar kamu harcamalarının verimsiz – etkinsiz bir şekilde yapılmasına ve böylece bütçe açıkları üzerinde artırıcı bir etki yapmaktadır. Bu durumun temelinde ise kamu otoritesindeki eksiklik ya da siyasi rantlar olabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek nüfus artışları kamu harcamaları üzerinde artış yönlü baskı oluştururken, düşük vergi gelirleri bütçe açığının bir nedeni olarak gösterilmektedir.

Bütçe açıklarının oluşmasına neden olan bu unsurların yanında, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan düşük büyüme performansları ve politika yapıcılarının bütçe açıklarına göz yumması diğer bir nedendir. Şöyle ki; makroekonomik anlamda büyümenin iki temel itici gücü bulunmaktadır: Özel sektör ve kamu sektörü. Özel sektörünün yetersiz sermaye birikimi, ölçek ekonomisi yetersizlikleri nedeni ile ekonomik büyümeye yeterince destek veremediği zaman kamu sektörü ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için gerekli maliye ve para politikaları uygulamaktadır. Bu ise devlet bütçesinin bilerek açık vermesine neden olacak kamu harcamalarına neden olabilmektedir. Benzer bir durum özel sektör istihdam kapasitesinin yetersiz olduğu durumlarda kamu sektörü, işsizlik oranındaki artışı engelleyebilmek adına kamusal alanlarda istihdamı artırabilmektedir. Ekonomik büyüme ve işsizliğin azaltılması amaçları çerçevesinde oluşan bütçe açıkları farklı yöntemlerle finanse edilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmada 1967 – 2016 yılları arasında Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ile ekonomik büyüme performansı arasındaki ilişki incelenmektedir. Türkiye ekonomisinin yakın dönem tarihine bakıldığında çok dalgalı bir ekonomik büyüme performansı var iken bütçe açıkları özellikle 1970’li yıllardan itibaren artış göstermiş, 2000’li yıllara gelindiğinde uygulanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş” istikrar programı çerçevesinde benimsenen mali disiplin düsturu bütçe açıklarında gözle görülür düşüşe neden olmuştur. Bununla birlikte 2017 yılına gelindiğinde ekonomik büyüme oranındaki düşüş ile birlikte maliye politikaları ekonomik büyüme performansını artırmak ve işsizliği düşürmek amaçları ile revize edilerek, kamu harcamalarına hız verilmiştir. Çalışmanın önemi ile ilgili belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise düşen faiz oranı ile ekonomik büyümenin beklenenin altında kalması, maliye politikalarının ekonomik büyümeyi desteklemesi gerektiği düşüncesi ortaya atılmıştır. Artan kamu harcamaları ile bütçe denkleğinin bozulma ihtimali de yüksektir. Bu açıdan çalışmada incelenecek olan nedensellik ilişkisi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar iki açıdan önemlidir. Birincisi çalışma sonucunda elde edilen ampirik kanıtlar, ekonomik büyümeyi canlandırmak amacı ile uygulanan politikaların başarısı hakkında fikir verecektir. Böylelikle uygulanan

politikalar ile ekonomik büyümenin sağlanıp sağlanamayacağı ortaya çıkarılabilecektir. Ayrıca elde edilen bulgular politika yapıcılar açısından da yol gösterici nitelikte olabilecektir. İkinci olarak Türkiye ekonomisi için elde edilen sonuçlar benzer gelişmekte olan ülkeler için de fikir verebilecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde bütçe ve bütçe açıkları ile ilgili kavramsal bilgiler verilecek ve iktisat okullarının bütçe açıklarına yaklaşımları irdelenecektir. İkinci bölümde Türkiye ekonomisinde bütçe dengesi ve oluşan açıkların yıllar boyunca gidişatı ile ilgili bilgi verilecektir. Son bölümde ise Türkiye'nin ekonomik büyüme ile bütçesinde yaşanan gelişmeler arasındaki uygulamalı analizler gerek metodolojik açıklamalar gerekse analizlerden elde edilen sonuçlar ışığında yorumlanacaktır. Daha sonra ulaşılan sonuçlar politika çıkarsaması yapmak amacı ile kullanılacaktır.

1. BÜTÇE AÇIKLARININ NEDENLERİ, AÇIKLARIN FİNANSMANI VE EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bu bölümde öncelikle ilgili kavramlar verildikten sonra bir ekonomide bütçe açığının oluşma sebepleri tartışılacaktır. Açığa sebep olan faktörlerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için nasıl değişkenlik gösterdiği izah edilirken, sebepler farklı başlıklarda değerlendirilecektir. Bölümün ilerleyen kısımlarında bütçe açıklarının finansmanında kullanılan yöntemler detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Bölümün son kısmında ise bütçe açıklarının ekonomiler üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

1.1. Bütçe ve Bütçe Açığı Kavramı

Kamu bütçesi, bir finansal yılda yapılması planlanan harcamalar ile bu harcamaları finanse etmek için kullanılan bir durum belgesidir. Dileyici ve Özkıvrak'a (2001) göre ise bütçe, devletin ya da diğer kamu kuruluşlarının senelik bazda gelir ve giderlerini belirten ve gelirlerin elde edilip harcamaların yapılmasına müsaade eden kanun olarak tanımlanmaktadır.

Denk bir bütçe kamunun olağan gelirleri ile yani vergi ve benzeri gelirleri ile giderlerini karşılayabilen bütçeye verilen isimdir. Bütçeler genellikle yıllık olarak düzenlenirken tahmini gelir ve giderler baz alınır ve buna göre denklik planlanmış olabilir. Bununla birlikte bütçe yılı sonunda realize edilmiş bütçe gelirleri ile realize edilmiş bütçe giderleri arasında fark gider lehine olduğunda bütçe açığı ifadesini kullanmak mümkündür. Açık bütçe, içerdiği harcama kalemleri kaynakların nedeni ile ekonomi üzerinde genişletici etki yapmaktadır (Türk, 2008: 199).

Şen, Sağbaş ve Keskin'e göre (2007) bütçe açıklarının makroekonomi üzerinde etkileri kesindir. Bununla birlikte bu etkilerin görülebilmesi için bütçe açığı doğru bir şekilde ölçülmelidir. Ancak bütçe açığının tam ve doğru olarak ölçmek zordur ve bu yüzden farklı bütçe açığı ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Ekonomik etkilerini ölçmek için farklı bütçe açığı tanımlamalarını bilmekte fayda vardır.

1.2. Bütçe Açığı Ölçüm Teknikleri

1.2.1. Geleneksel Bütçe Açığı

Geleneksel bütçe açığı borç miktarındaki değişimi dikkate almadan, sadece kamu gelirleri ile kamu giderleri arasındaki farkı ölçmekte kullanılan bir tekniktir (Blejer ve Cheasty, 1999: 8). Böylesi bir teknikte bütçenin doğru şekilde ölçülebilmesi için sistematik bir muhasebeleştirme yönteminin kullanılması gerekmektedir. Geleneksel bütçe açığı, sadece merkezi bütçe açığını değil, aynı zamanda merkezi olmayan harcamaları da kapsamaktadır (Şen vd., 2007: 2). Bununla birlikte geleneksel bütçe açığı ölçüm yöntemine birtakım eleştiriler getirilmektedir. Bunlar (Yılmaz, 2010: 9);

Bütçenin yurtiçi harcama akışına yaptığı katkıyı ölçmede uygun bir yöntem değildir.

Ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların bütçe üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmada yetersiz kalmaktadır.

Ülkenin orta veya uzun dönemdeki hedefleri ışığında maliye politikası eğilimini değerlendirmede başarısız olmaktadır.

Tekrarlanan bütçe açıkları ile sermaye bütçesi gereksinimini ayırt etmede yetersiz kalmaktadır.

Merkezi hükümet bütçesi ile kamu girişimleri arasında kredi ve sermaye transferleri yoluyla ortaya çıkan bütçe dışı ilişkiyi dikkate almamaktadır.

Söz konusu eksikliklerin giderilmesi amacı ile kamunun borçlanma gereğini gösteren kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG) kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Eğilmez, 2007: 23).

Türkiye’de KKBG en kapsamlı ölçüm sistemlerinden bir tanesidir ve altı kurumun bütçe durumunun toplamından oluşmaktadır. Saatçi (2007) bu kurumları aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Merkezi yönetim,
- Yerel yönetimler,
- KİT'ler,
- Fonlar,
- Döner sermayeler,
- Sosyal güvenlik kuruluşları,

KKBG, geleneksel açığın nakdi ifadesidir. Yani, kamunun toplam nakdi harcamaları ile toplam nakdi gelirleri arasındaki harcamalar tarafında olan fazlalık, KKBG'ni vermektedir (Şen, vd. 2007: 3).

Bununla birlikte geleneksel açık; Konsolide Bütçe açığı, KİT açığı ve sosyal güvenlik açığı şeklinde üç farklı şekilde sınıflandırılabilir.

1.2.2. Alternatif Bütçe Açığı Ölçüm Teknikleri

Bütçe dengelerinin ölçülmesi, bir dizi kavramsal ve pratik meseleyi ortaya çıkarmaktadır. Zira ölçüm ile ilgili farklılıklar, ülkeler arasında kullanımda tekdüzelik olmamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, geleneksel bütçe dengesi nakit bazda veya tahakkuk (veya ödeme emri) bazında ölçülebilir. Nakit bazda bakiye, toplam nakit akışı harcamaları ile mali gelir arasındaki farka eşittir. Tahakkuk bazında bakiye de ise nakit ödemelerde bulunup bulunmadıklarına bakılmaksızın tahakkuk eden gelir ve harcama akımlarını yansıtır. Ödemelerdeki veya gelirdeki gecikmelerin birikimi, tahakkuk esasına göre ölçülen nakit bazlı bir yöntemle karşılaştırıldığında denge daha kolay yansıtılır (Agenor and Montiel 1999: 141).

Ekonomi literatürüne ve Dünya Bankası ve IMF gibi kurumların uygulamalarına göre, geleneksel bütçe dengesini ölçmek için birkaç farklı yol vardır. Geleneksel bütçe dengesini tanımlamak için hükümetlerin dünya genelinde en yaygın olarak kabul ettikleri tedbir, bir mali yılda hükümet tarafından kullanılan ve harcamalardan elde edilen gelirler düşüldükten sonra finanse edilmesi gereken kaynaklardır. Tanzi, Blejerve Cheasty (1993: 13) 'e göre, geleneksel denge, bu

nedenle, Şu anki gelirlerle hŐkŐmet harcamaları arasındaki fark olarak tanımlanabilir. BÖylece, geleneksel denge, merkezi bankasından borç verme de dâhil olmak Őzere, net borç yoluyla kapatılması gereken finansman açığı göstermektedir.

DŐnya Bankası geleneksel bŐtçe dengesini; maaşlar ve Őcretler, harcamalar, mal ve hizmet harcamaları, kamu borcu faizleri, transferler ve sŐbvansiyonlar ile vergi, kullanıcı masrafları, alınan hibeler dâhil olmak Őzere gelir kalemleri ve mali olmayan kamu kuruluşlarının karları ve varlıkların satışı arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır (Blejer ve Cheasty, 1990: 2-3).

IMF, 1986 Devlet Finansmanı İstihdam Kılavuzundaki bŐtçe dengesinin aşığıdaki mali dengeye eşit olduğunu belirtmiştir:

Mali denge = ((gelir + hibe) – (mal ve hizmetlere yönelik harcamalar + transfer harcamaları) – (borçlar – karŐılıklar))

Nakit bazında geleneksel bŐtçe dengesini; toplam devlet harcamaları (kamu borcuna yapılan faiz Ödemeleri hariç, amortisman Ödemeleri hariç) ve toplam nakit makbuzlar (vergi ve vergi dışı gelirler artı krediler olmadan verilen hibeler dahil) arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bu bŐtçe dengesini, kısa vadeli piyasalarda finansal araçlara olan artan talebin bir sonucu olarak parasal geniŐlemenin ya da baskının doğrudan bir ŐlçŐsŐ değildir. Bu nedenle geleneksel bir bŐtçe dengesini tanımlaması, mevcut iç kamu borcunun vade Őizelgelerinden bağımsızdır. BŐtçe dengesini tanımlamaları, para politikası ile ilgili sorunların ortaya çıkmasına neden olmakla birlikte, kamu borç yönetimi ve açık piyasa iŐlemleri, bŐtçe dengesinin boyutunu bŐyŐk ŐlçŐde etkileyebilmektedir (Yılmaz, 2010: 17 – 18).

Geleneksel bŐtçe dengesini, hŐkŐmetin ekonomideki toplam talebe katkıda bulunabilmesi için ve Ödemeler dengesinin dengeye gelmesini sağlamak için geliştirilmiştir. Geleneksel bŐtçe dengesinin bir diğer tanımı ise Blejer ve Cheasty (1993: 259) tarafından hŐkŐmet harcamalarının (politika amaçları için) hŐkŐmet gelirlerini yeni yŐkŐmlŐlŐkler yŐklenmeksizin ne kadar aŐtıėının ŐlçŐmŐ olarak tanımlanmaktadır.

Heller, Haas ve Mansur (1986: 18), bilançonun konvansiyonel ölçümünü, hükümetin mevcut nakit akış pozisyonunun bir yansıması olarak tanımlamıştır; sadece belirli bir zaman periyodundaki nakit girişlerini ve nakit harcamalarını kullanarak hesaplamışlardır. Harcama, faiz ödemelerini içerir, ancak kamu borcunun diğer ödemelerini kapsamaz.

Maliye politikasının farklı yorumlarını ölçmek için alternatif göstergeler, IMF, Dünya Bankası, OECD ve Avrupa Birliği (AB) gibi birçok uluslararası örgüt ve ülke tarafından giderek daha çok kullanılmaktadır. Ülkeler, yönetim şekilleri, diğer hükümet düzeyleriyle olan ilişkiler ve bütçelerinin yapılarındaki farklılıklar nedeniyle bütçe dengesini farklı şekilde tanımlamaktadır. Meksika ve İngiltere, kamu borçlanma gereğini daha detaylı bir tanımını kullanırken, Avustralya, Kanada ve Almanya, merkezi veya federal hükümet faaliyetlerine odaklanırken; Japonya hükümeti sadece bütçe dengesini kısmi bir şekilde dikkate almak suretiyle nispeten dar bir yaklaşım izlemişlerdir (İyidoğ, 2013: 82).

Özetle, konvansiyonel bütçe dengesi, hükümet gelirinin toplam harcamalardan düşülmesinden sonra bir mali yıl boyunca ihtiyaç duyulan kaynaklar olarak görülebilir. İkinci harcama toplamı faiz ödemelerini içerir, ancak kamu borçlarının amortismanı yapılmaz.

Böylelikle, bir bütçe dengesi seçimi esas olarak maliye politikasının yorumlanması ve yönetimi üzerine odaklanmaktadır. Bütçe dengesinin tek bir üstün ölçüsü, her biri belirli koşullara uygun farklı bütçe dengeleri ölçümleri, bulunmamaktadır. Tablo 1’de alternatif bütçe açığı tanımlarının listesi görülmektedir.

Tablo 1: Alternatif Bütçe Açığı Tanımları

	Mali Gösterge	Tanım
1	Konvansiyonel Bütçe Dengesi	= Gelir – Gider
2	Hibeler Harici Toplam Bütçe Dengesi	= Konvansiyonel Bütçe Açığı - Hibeler

3	Dışsal Bütçe Dengesi	= Kamu Harcamaları - makbuzlar (harici olarak finanse edilen)
4	Yerel Bütçe Dengesi	= Toplam Denge – Dışsal Denge
5	Birincil Bütçe Dengesi	= Toplam Denge – Faiz Ödemeleri
6	Operasyonel Bütçe Dengesi	= Birincil Denge + Reel Faiz Ödemeleri
7	Cari Bütçe Dengesi	= Cari Gelir – Cari Harcamalar
8	Konsolide Bütçe Dengesi	= Merkezi ve Merkezi Olmayan Kamu Dengesi
9	Döngüsel Olarak Nötr Bütçe Dengesi	= Harcamalar - Döngüsel Olarak Düzeltilmiş Gelir
10	Döngüsel Olarak Düzeltilmiş Bütçe Dengesi	= Toplam Denge - Döngüsel Olarak Nötr Bütçe Dengesi
11	Karşılaştırmalı değerlendirme bütçesi dengesi	= Normatif Yıl Bakiyesi (Önceden Belirlenmiş Olarak)
12	Yapısal Bütçe Dengesi	= Bütçenin Çevrimsel Etkisi + Gösterge Dengesi
13	Tam İstihdam Bütçe Dengesi	= Tam İstihdam Geliri – Tam İstihdam Harcamaları
14	Likidite Bütçe Dengesi	= Toplam Denge – Net Krediler
15	Ağırlıklı Bütçe Dengesi	= Operasyonel Değişkenlerin Önemine göre Ayrılan Ağırlıklar

Kaynak: Jacobs vd. 2002.

Her tanım mali açıdan belirli bir hususu vurgular ve yatırımcılar ve politika analistleri açısından değerli bir amaca hizmet edebilir. Bu tanımların temelinde yatan fikir, ülkenin mali durumuyla ilgili tam resmi elde etmek için açığın farklı tanımlarını

kullanmaktır. Bu noktada hangi açık tanımının kullanılacağına dair belirleyici faktör, maliye politikasının uzun vadede sürdürülebilir olup olmadığıdır.

1.3. Bütçe Açıklarının Sebepleri

Bütçe açıkları gerek gelişmekte olan ekonomilerin gerekse gelişmiş ekonomilerin bir sorunu haline gelmiştir. Buna rağmen bütçe açıklarının kronik olması ve ekonomi üzerinde sürekli olumsuzluklara yol açması, özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı bütçe açıklarının temel nedenlerini gelişmekte olan ekonomilerde aramak gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bütçe açıkları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde son yıllarda bütçe açığına sebep olan faktörler ise şu şekildedir: sosyal güvenlik kurumlarında yapılan harcama tutarındaki artış, kamu hizmetinden faydalananların giderek artması, devlete atfedilen roldeki değişim, kamunun hizmet sunuşu ile ilgili algının değişerek devletin hizmetleri zorunluluktan yaptığı algısının oluşması, yapısal işsizlik nedeniyle devletin yükünün artması ve verimlilikteki düşüşlerdir. Gelişmekte olan ülkelerde ise bütçe açığının nedenleri genel olarak yapısal, kurumsal, ekonomik, siyasi ve askeri olabilir (Şen vd., 2007: 61).

Ekonomilerin kendilerine has yapısal özelliklerinden dolayı ortaya çıkan sorunlar da bütçe açıklarının büyüklüğü üzerinde etkilidir. Bu bağlamda endüstriyelmiş ve gelişmekte olan ülkeler için geçerli temel nedenleri ayrıntılı incelemekte fayda vardır.

1.3.1. Bütçe Açıklarının Yapısal ve Kurumsal Sebepleri

Bütçe açıklarının oluşmasında kurumsal ve yapısal faktörlerin rol oynaması gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde olasıdır. Gelişmekte olan ülkeler için az gelişmişlik, yatırım harcamaları üzerinde olumsuz baskı oluştururken diğer yandan eksik tasarruflar ve vergi gelirinde düşüklüğe neden olmaktadır (Şen vd., 2007: 61).

Bir ekonomide vergi etkinliği başlıca iki faktör tarafından belirlenmektedir:

Vergi Kapasitesi,

Vergi Gayreti.

Vergi kapasitesi, bir ülkedeki asgari geçimi sağlayan gelir düzeyinin üzerinde kalan gayri safi milli hâsılanın büyüklüğüne eşittir. Başka bir ifadeyle vergi kapasitesi, bir ülkedeki vergilendirilebilecek ekonomik potansiyeli ifade eder. Bu potansiyelin tamamını vergilendirmek her zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle belli bir dönemde devletin tahsil edebildiği vergi hâsılatının gayri safi milli hâsılaya oranı, fiili vergi gayreti olarak tanımlanmaktadır. Bu oranın büyüklüğü vergi gayretinin ebadını ifade etmektedir (Pehlivan, 2005: 173).

Gelişmekte olan ekonomiler bağlamında vergi kapasitesinin düşük olmasını etkileyen unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür (Şen vd., 2007: 62);

- a) Gelir seviyesinin düşük düzeyde olması,
- b) Nüfus artışının hızlanması,
- c) Gelir dağılımının bozulması,
- d) Üretimde tarım sektörünün ağırlığının olduğu bir ekonomik düzen,
- e) Şehirleşme oranının azlığı,
- f) Vergi kaçakçılığı,
- g) Kayıt dışı ekonominin ebadıdır.

Vergi gayretini negatif etkileyen unsurlar ise;

- a) Nitelikli çalışan noksanlığı,
- b) Denetimin yetersizliği,
- c) Mükellef ile vergi dairesi arasındaki iletişimin bozukluğu,
- d) Vergi idaresinin etkin olmaması,

- e) Vergi esnekliğinin az olması,
- f) Sürekli değiştirilen mevzuat,
- g) Halkın konu hakkında yetersiz bilgi ve birikime sahip olması,
- h) Vergi ahlâkının zayıf olması gibi nedenler sayılabilir.

Bütün bu sebepler nedeni ile vergi gelirleri, olması gerekenin altında kalmaktadır ve kamu harcamalarını finanse edememektedir. Kamu harcamalarının finanse edilememesinin bir sonucu olarak da bütçe açıkları oluşmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde, kamu gelirleri az, nüfus artış hızı fazla olduğundan konut, kanalizasyon, yol, su, elektrik, eğitim, sağlık gibi temel altyapı harcamaları bütçeden nispeten daha fazla pay almaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı aynı zamanda kırsaldan kente göç, çarpık şehirleşme ve istihdam sorunu gibi temel yapısal problemlerin de doğal olarak oluşmasına neden olmaktadır. Tüm bu problemleri çözmek için ise kamu, kamu harcaması yapmakta ve böylece bütçe giderleri bütçe gelirlerini aşmakta ve bütçe açığı problemi ortaya çıkmaktadır (Özen, 2002: 33- 34).

Gelirin hane halkları arasında dağıtımında yaşanan düzensizlikler ise, politika yapıcılar için problem olduğunda dağılımının düzeltilmesi için gereken politikaların uygulanması gündeme gelmektedir. Ülke nüfusunun oldukça küçük bir kısmının ülke gelirinden önemli derecede büyük pay alması istenmeyen bir olgudur. Böylesi bir durumda, gelirden daha az pay alan vatandaşların ihtiyaçlarının tamamını tek başına gidermesi mümkün olmayacak ve devlet bu vatandaşların sorunlarının çözülmesinde devreye girerek harcama yapacak ve bütçeye ek yük gelecektir (Şen vd., 2007: 62).

Bir ekonomide tarım sektörünün gelir anlamında ağırlığının olması, ekonominin de tabiat olaylarından etkileneceği anlamına gelecektir. Zira tabiat olayları tarımsal üretimi ve ürün miktarını etkilemektedir. Sel baskını, kuraklık gibi faktörler bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu dalgalanmalar doğrudan devlet gelir kalemlerini etkilemesinden dolayı bütçe kalemlerinin gelir kısmını etkileyerek açıklara sebep olabilecektir (Yılmaz, 2010: 28).

Vergi kaçakçılığı, bir diğer bütçe açığı olarak tanımlanabilmektedir. Zira vergi mükellefleri vergi borçlarını düşük göstermek suretiyle, devletin vergi tahsilâtının düşük gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı devletin vergi geliri yapmış olduğu giderlerin altında kalmaktadır. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde kamunun yapmış olduğu harcamaların artmasının sebeplerinden bir tanesi de verimlilik ve etkinliktir. Bu tip ülkelerde politik tercihler ve mali disiplinsizlik gibi nedenlerden dolayı kamu harcamalarının verimli ve etkin kullanılıp kullanılmadığını denetlemeyi imkânsız hale getirmektedir (Yılmaz, 2010: 29).

Yapısal ve kurumsal reformlar, mali disiplinsizliğin söz konusu olduğu bir ekonomide bütçe harcamaları ve bütçe gelirleri arasında bir denge sağlanması adına gerekli olabilir. Bununla birlikte, politika yapıcıları kamu harcamalarını azaltıcı kararlar alma konusunda isteksizlerdir. Çünkü genellikle politikacılar iktidara gelirken kamu harcamalarını artırıcı vaatleri kullanmışlardır. Böyle bir durum ise mali disiplinsizliğin süregelmesi ile bütçedeki açık devamlılık arz etmeye başlayarak açığı artıran devamlı hale gelmektedir (Özen, 2002: 49).

Bütçe açıkları aynı zamanda bir maliye politikası aracı olarak da kullanılabilir. Zira bütçe açıkları üretim seviyesini artırmak, enflasyonu önlemek ve gelir dağılımını düzeltmek için de kullanılabilir.

1.3.2. Ekonomik ve Mali Sebepler

Bütçe açıklarını etkileyen bir diğer faktör de ekonomilerin temel makro ekonomik göstergeleridir. Bu göstergelerdeki beklenmedik değişiklikler bütçede oluşan açıkların bir diğer sebebidir. Hükümetler ekonomik kalkınmanın hızlanması ve üretimin sanayileşmesi amacıyla devletin ekonomik faaliyet düzeyini artırmayı amaçlamaktadırlar. Bu durumda gündeme kamu iktisadi teşebbüslerinin görev zararları gündeme gelmektedir. Bu bağlamda kamunun ekonomik faaliyetleri bütçe açıklarının genişlemesine neden olan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (IMF, 1996: 66).

Enflasyon gelişmekte olan ÷lkelerde vergi gelirlerinin erozyona uğramasına neden olmaktadır. Zira enflasyon olgusu toplanan verginin reel değerinin dūřmesine neden olmaktadır. Bu esasen gelişmekte olan ÷lkelerin yapısından kaynaklanmaktadır. Ekonomi yazınında Olivera – Tanzi etkisi olarak da bilinen bu durum bütçe açığıının kamu gelirlerindeki dūřüş şeklinde oluşmasına neden olmaktadır (řen vd., 2007: 65).

1.3.3. Askeri Nedenler

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ÷lkeler için savunmaya yönelik harcamalar bütçe açığıının önemli bir nedeni olarak gösterilmektedir. Savaş, silahlanma ve benzeri nedenle savunma harcamaları artmaktadır. Böylece bütçenin savunma harcamalarına yönelik kısmı artmakta, bu artış kamu gelirlerinde benzer bir artış olmadığı takdirde bütçe açığıına sebebiyet verecektir. Bu durum özellikle savaş dönemlerinde bütçe açığıının belirgin bir şekilde artmasına neden olmaktadır (şen vd., 2007: 69).

Savaşlar ve benzeri savunma harcamalarını artırıcı faaliyetler, kamu harcamaları düzeyi üzerinde üç şekilde etkili olmaktadır. Bunlardan ilki, savaş faaliyetlerinin oluşturduğu maliyet, ikincisi; milli savunmayı sağlamaya yönelik faaliyetlerin maliyeti, üçüncüsü ise; savaş sonrası imar çalışmaları ve kalkınma ile ilgili olarak yapılan faaliyetlerin karşılanması gereken maliyetidir (Akdoğan, 2002: 78).

1.3.4. Doğal Sebepler

Bir ekonomide kamu harcamalarını artıracak doğa faaliyetleri olabilir. Bunlara örnek olarak deprem, sel baskınları, büyük yangınlar ve büyük orman yangınları örnek verilebilir. Bu tip doğa olaylar ÷lke çapında büyük yıkımlara neden olabilir. Böylesi durumlarda politika yapıcıları vatandaşların mağdur olmasını önleyici tedbirler alması gerekebilir. Bu tedbirler de kamu harcamalarının artmasına sebebiyet verecektir. Aynı zamanda bu yıkımların yaşandığı bölgelerde vergi ödeme kabiliyeti de azalacaktır. Kısacası, hem kamu harcamaları artarak hem de kamu gelirleri azalarak bütçe açığıının genişlemesine neden olacaktır (Yılmaz, 2010: 29).

Benzer bir durum iklim şartlarından da kaynaklanabilir. Çok ağır geçen bir kış nedeniyle tarımsal ve benzeri faaliyetlerde büyük zararlar yaşanabilir ve büyük harcamalar gerekebilir. Böylesi durumlarda politika yapıcıları gerek zirai üreticilerin ekonomik durumunu daha kötüleştirmeden yeniden düzene koyması gerekse vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile sosyal yardımları karşılayabilmesi için borçlanmalar gerekebilir. Bu durum da bütçe açıklarının harcamalar kanalıyla artmasına neden olacaktır (İnce, 2001: 18).

1.3.5. Siyasal Sebepler

Bütçe açıklarının temelinde popülist uygulamalar da olabilir. Zira gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde seçim dönemlerinde kamu giderlerinde artış, kamu gelirlerinde de vergi oranlarında politika yapıcılarının yaptığı düzenlemeler neticesinde düşüşler yaşanmaktadır. Bu olayların temelinde iktidarda olan partinin seçimlerde oylarını artırmaya yönelik uygulamaları bulunmaktadır. Buradaki temel amaç ta, iktidarda olan siyasi partinin seçimlerde oy kazanmak istemesidir. Kısacası, tüm demokratik ülkelerde hükümetler yeniden seçilebilmek adına kamu harcamalarını artırmakta, buna ek olarak harcamaları vergileme ile finanse etmek yerine, borçlanmayı tercih etmektedirler (Yılmaz, 2010: 29- 30).

Politik olarak, siyasi partiler oylarını maksimize etmeye çabalamaktadırlar. Bu amaç ile vergi sisteminde planlanan bir değişimin yapılıp yapılmayacağına ise seçmen tabanından gelecek tepki etkili olacaktır. Bir siyasi parti, vergilerle ilgili bir değişikliği desteklemesi durumunda, böyle bir değişimin kendi partisinde oluşturacağı siyasi maliyeti de üstlenmek durumunda kalacaktır (Taş, 1996: 461).

Siyasi nedenlerle bütçe açığının oluşacağına dair bir diğer görüş de hükümetin kuruluş şekli hakkındadır. Zira eğer hükümet tek partili ya da koalisyonlar kurulması durumlarında bütçe açığında farklı gelişmeler yaşanabilecektir. Koalisyon hükümetlerinde çok sayıda katılımcı parti olduğu için bütçe politikalarında uzlaşma sağlanması ister istemez zorlaşacaktır. Bu nedenle olası bir koalisyon hükümeti yüksek bütçe açığına sebebiyet verebilecektir. Bunun da başlıca sebebi, koalisyon hükümetler tek parti iktidarından daha kısa dönemli düşünüp, kısa dönemli çıkarlarını gözetebilmektedirler. Ancak, etkin bütçeleme ise

uzun dönemli bir planlamayı gerektirmektedir (Şen, vd., 2007: 84).

1.3.6. Sosyal Sebepler

Nüfus artışı, kamu hizmetlerinin de artmasına neden olacaktır. Çünkü artan nüfus devletin daha çok vatandaşa hizmet vermesi anlamına gelmektedir. Bu ise artan kamu harcaması demektir. İnsanların yaşam süresinin uzaması, eğitim standartlarının yükselmesi, sosyal bir devlet anlayışının bir parçası olarak devletten beklentilerin ve devletin fonksiyonlarının değişmesi adına önemli gelişmelerdir. Nüfus arttığında sağlık, eğitim, kimsesizlerin ve yaşlıların bakımı gibi sosyal harcamaların artmasına neden olacaktır. Başka bir ifadeyle, nüfus artışı ve toplum yapısındaki değişiklikler devletin verdiği hizmete olan talebin gittikçe artmasına yol açmakta, hizmetin kalite ve standardında herhangi bir artma söz konusu olmaksızın kamu giderlerinin yükselen bir süreç göstermesi sonucunu oluşturmuştur (Akdoğan, 2002: 75). Sonuç olarak artan kamu harcamaları ile bütçe açıklarında artış muhtemel olacaktır.

1.4. Bütçe Açığının Ekonomi Üzerindeki Etkisini Açıklayan Teoriler

Mali açıkların ekonomi üzerindeki etkisinin analizi için çeşitli teoriler bulunmaktadır. Temel olarak, her teori, mali açıkların ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği konusunda farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu bölümde üç tartışmalı başlık; yeni Keynesyen, Neo Klasik ve Ricardian-eşdeğerlik yaklaşımları üzerinde durulmaktadır.

1.4.1. Keynesyen Görüş

John Maynard Keynes tarafından yazılan, İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi (1936)adlı ünlü kitap, maliye politikası için teorik bir çerçeve sunan ilk kitaptır. Keynesçilik olarak da bilinen bu teori, 1929 Büyük Bunalımın neden olduğu küresel işsizlik seviyesinin şiddetli bir yükselişinin ortasında ortaya çıkmıştır. O dönemde işsizlik oranı% 20'nin üstünde idi ve Avrupa'daki ve ABD'deki ekonomilerde çıktı açığı genişlemişti (Turan ve Öztürk, 2016: 259). Ekonomiler bu

durumda iken, Keynes, hükümetlerin ekonomileri büyütmek için harcamaları artırması ve vergileri kesmesi gerektiğini söylemiştir. Temel olarak, Keynes GSYİH'nin kısa vadede toplam talebe göre belirlendiğini görmüştür. Durgunluk ya da depresyon hallerini, toplam talebin ekonominin mevcut üretim kapasitesinden daha düşük olması şeklinde tanımlamıştır (Yıldırım vd., 2013: 160).

Klasik yaklaşıma göre bir pazar ekonomisinin hükümet hareketi olmaksızın kendi kendine toparlanacağı genel görüşü olduğundan, Keynes'in görüşleri alışılmışın dışında kabul edilmiştir. Buna karşın Keynes, toplam talebin yetersiz kalması durumunda ekonomide bol miktarda üretken kapasiteye rağmen bir ekonominin yüksek işsizlikle, sürekli olarak çökebileceğini savunmuştur. Keynesyen perspektif, toplam talebin yetersiz kaldığı durumlarda firmaların zayıf bir performans sergilediği ve kârların ekonomi genelinde gerilediği yönündedir. Azalan kârlar, firmaların üretimlerini azaltmalarına ve işçileri çıkartmalarına neden olacaktır. Artan işsizlik ve düşen kârlar, talebi daha da azaltmakta ve toplam talebin toplam arzdan düşük seviyede kalması ile sonuçlanacaktır (Turan ve Öztürk , 2016: 262).

Keynes'e göre böyle bir ekonomik sorunun çözüm yolu, hükümetin mali açık vermesidir. Keynesyenler hükümet harcamalarını arttırmanın, yalnızca talebi doğrudan arttırmakla kalmayıp aynı zamanda hükümet harcamaları ile gelirleri artırılan işçilerden ve tedarikçilerden gelen artan bir talebin zincirleme bir etki ile artacağını ileri sürmüşlerdir (Saleh, 2003: 6). Benzer şekilde, Saleh'e (2003) göre, Keynesyenler bir vergi indiriminin tüketicilerin ceplerinde daha fazla harcanabilir gelir bırakacağını ve bunun da talebi artıracığını ileri sürmüşlerdir.

Keynesyen iktisadın doğuşunun temelinde yer alan talep yönlü politikalar dönemin işsizliğini gidermek dışında bir diğer amaca da hizmet etmektedir ve kamu harcamalarının artırılması sonucunda çarpan ve hızlandırıcı modelleri ile ekonomik büyüme sağlanmaktadır. Ekonomik büyümenin sağlanması her ekonomi açısından önemli bir husus olup bu durumun temini Keynesyen iktisadi ekole göre kamu harcamalarının artırılması ekonomideki çarpan ve hızlandırıcı modelleri ile ekonomik büyüme sağlanacaktır (Özpençe, 2017: 33).

Keynes'e göre toplam talebi oluşturan üç fonksiyon bulunmaktadır. Bunlar, tüketim fonksiyonu, tasarruf fonksiyonu ve yatırım fonksiyonudur. Bunlardan tüketime atfedilen rol diğerlerinden farklıdır. Keynes tüketimin tüm ekonomik faaliyetlerin tek amacıdır. Bunun yanı sıra tüketim cari gelirin de bir fonksiyonudur. Buna göre gelir arttıkça tüketim harcamaları da artacaktır (Bayraktar, 2012: 249).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında ekonomik faaliyet seviyesini farklı unsurlar belirlemektedir ve ekonomi eksik istihdam seviyesindedir. Bu nedenle Keynesyen iktisatçılar, ekonomik büyümeyi sağlamak için tüketim ve yatırımı uyarabilmek için mali açıkların kullanılması gerektiğini iddia etmektedirler (Fatas ve Mihov, 2009: 60).

1.4.2. Neo Klasik Görüş

Neoklasik teori açısından, mali açıklar esas olarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkiler. Bu görüşe göre mali açıklar faiz oranlarını yükseltmekte ve bu da özel sermaye birikiminin azalmasına neden olmaktadır (Uysal ve Mucuk, 2003: 162). Birçok diğer akademisyen bu Neo Klasik argümana destek vermiştir.

Neoklasik argüman, standart IS-LM analizi sayesinde elde edilen dışlama etkisini temsil etmektedir. Bu analiz, mali açıdan ortaya çıkan üretim artışının para talebini artıracakını iddia etmektedir. Eğer para arzı sabitse, faiz oranları artacak ve özel yatırımlar (sermaye birikimi) düşecektir. Yatırımların azalması, hâsılayı azaltacak ve Keynesyen çarpan etkisinin sonuçlarını bertaraf edecektir (Uysal ve Mucuk, 2003: 162 - 163).

Keynesyen teoride olduğu gibi, Neo Klasik teori de bazı varsayımlara dayanmaktadır. Tüketicilerin ileri görüşlü, akılcı ve tam rekabete dayalı sermaye piyasalarına erişebileceğini varsaymaktadır. Bu varsayımlar ile tüketicilerin artan hükümet harcamaları veya vergi indirimleri nedeniyle tüketimlerini artırması pek mümkün değildir. Bu nedenle, açıklar ekonomik faaliyeti canlandıramaz. Bernheim (1989) bu varsayımları kabul ederek, mali açıkların faiz oranları, özel yatırım ve tüketim üzerinde olumsuz etkileri olduğunu savunmaktadır.

Neoklasik teoriye göre iş çevrimlerini düzeltmenin yolu, piyasanın görünmeyen elinin serbestçe çalışmasına imkân tanımak ve hükümet müdahalesinin mali açıdan engellenmesidir. Taylor (2009) ve Bernheim (1989), fiyatların ve ücretlerin kendi kendine ayarlanmasının ekonomiye optimal denge sağlayacağını belirtmektedir. Teori, ekonominin denge dışına çıkması ve negatif bir çıktı açığı yaratması durumunda, ekonomideki ücretlerin hızla düşmesi ve böylece tedarikçiler için üretim maliyetinin azaltılması gerektiğini savunmaktadır. Üretim maliyetinin düşürülmesi, çıktıların artmasına ve dolayısıyla hükümetin katılımlı olmaksızın çıktı açığını kapatmasına yol açabilir.

1.4.3. Ricardian Eşitlik Teorisi

Ricardocu Eşitlik teorisi, nasıl finanse edildiğine bakılmaksızın, bir mali açığın özel tüketim veya gelir üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağını ileri sürmektedir (Feyzioğlu ve Karakaş, 1989: 11). Başka bir deyişle, bir mali açık, tüketim artışına neden olmaz ve bu nedenle, çıktı üzerinde artırıcı etkisi yoktur. Bunun nedeni, bir açık oluştuğunda, bireylerin gelecekte vergi yükünün artacağı beklentisiyle kendi tasarruflarını arttırmasıdır (Feyzioğlu ve Karakaş, 1989: 12). Ricardocu eşitlik teorisinin sonucu, bir mali açığın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaratmayacağı yönündedir.

Bu düşünce yalnızca belirli varsayımlar altında geçerlidir. Varsayımlar şunları içermektedir (Arıcan, 2005: 85):

- 1) Hükümet bütçesi kısıtı, hükümet finansman kaynaklarının nasıl kullanıldığı konusunda bilinçsiz olan tüketiciler tarafından kabul edilir;
- 2) Sermaye piyasaları mükemmeldir, yani borç alanların ve borç verenin faiz oranı aynı olmalıdır;
- 3) Vergilerde bozulma yoktur.

Temel olarak, bu teori uyarınca, şu andaki neslin gelecek nesillerin durumu ve refahı hakkında endişe duyması için, kuşaklar arası bağlar olduğuna inanılmaktadır (Bernheim, 1989: 56). Gerçekçi olmayan varsayımlara sahip olduğu

için birçok ekonomist, Ricardocu Eşitlik yaklaşımını reddetmiştir. Ampirik bir çalışmada, Blinder (2004) tüketimin, gelecekteki vergi değişikliklerine kıyasla cari nakit gelirlerine kuvvetle tepki verdiğini bulmuştur. Bu bulgu, tüketicilerin likidite kısıtlı olmadığı Ricardocu eşitlik argümanını geçersiz kıldığını savunmaktadır.

1.5. Bütçe Açığı İle İlgili Teorik Konular

Keynesyen ve Neoklasik ekonomistler arasındaki mali açıklar konusundaki tartışma, devletin ekonomideki rolü etrafındaki ideolojik argümanlarla da benzerlik göstermektedir (Fatas ve Mihov, 2009: 59). Keynes'e göre, bir ekonominin devlet müdahalesi olmadan çökmesi olasıdır. Keynesyenler, ekonominin ücret ve fiyat ayarlamaları yoluyla düzelmesi gerektiği yönündeki Neoklasik önerinin işe yaramayacağını, bunun yerine hükümetin yardımına ihtiyacı olduğunu iddia etmektedir. Fatas ve Mihov (2009) Keynesyenlerin, ücretlerin ve fiyatların düşmesi gerektiğinde yapışkan olma eğiliminde olduklarını iddia ettiğini ve ekonominin çökmesinden sonra kendini düzeltmesini beklemenin ekonominin daralma sürecini uzatacağını savunmaktadırlar.

1.5.1. Dışlama Etkisi

Kamu yatırımları, ekonomiyi direkt olarak ve dolaylı olarak ekonomiyi olumlu şekilde etkilemek suretiyle Keynesyen düşüncenin politika çıkarsamalarını doğrulayacaktır. Bununla yatırımları özel yatırımları da doğrudan ve dolaylı olarak olumsuz etkileyebilir. Kamu yatırımlarının özel yatırımları doğrudan negatif olarak etkilediği durumlardan birincisi, kamunun yatırıma yönelik harcama faaliyetlerinin etkinlik problemi olan kamu kuruluşları tarafından yapılmış olmasıdır. Tarım, imalat, sermaye malları, enerji, banka ve finansal hizmetlerin önemli kısmı desteklenmiş ve etkin olmayan kamu kuruluşları tarafından yapılması uzun vadeli kalkınma ve özel sektör yatırımları için imkânları azaltmıştır. Doğrudan olumsuz etkilerinden ikincisi, artan kamu harcamalarını finanse etmek için vergi oranlarındaki yükselişlerden dolayı özel sektör yatırımlarının değişmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Burada özel sektör, hükümetin tasarruf ve harcama davranışını yatırımla ilgili yapısal davranış kararlarına koymaktadır. Bu durum aşırı rasyonellik (ultrarationality) olarak

adlandırılmaktadır. Başka bir deyişle, kamunun tasarruf ve harcama faktörleri özel sektörün fayda ve harcama fonksiyonlarında dışsal değişkenler olarak önemli rol oynayabilir (Günaydın, 2006: 178 – 179).

1.5.2. Kamu Açıkları ve Döviz Kuru Rejimleri

Para politikası ve maliye politikasının etkileşimi konusundaki tartışmalar para otoriteleri tarafından izlenen döviz kuru rejimini de kapsamaktadır. Bazı iktisatçılar, ekonomik büyümeyi teşvik etmek için maliye politikasının etkililiğinin uygulanan döviz kuru rejimi ile ekonomideki sermayenin hareketliliğine bağlı olduğunu savunmaktadır. Örneğin Mundell (1963) uluslararası sermaye hareketliliği üzerinde para ve maliye politikalarının etkilerini göstermiştir. Mundell özellikle döviz kuru rejimlerinin geniş çaplı önemini göstermiştir. Örneğin dalgalı döviz kuru rejiminde para politikası etkili, maliye politikası etkisizdir (Dikkaya, 1999: 138).

Türkiye Cumhuriyeti farklı döviz kuru rejimleri izlemiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası geçen otuz yılda farklı döviz kuru rejimleri uygulamıştır. 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri öncesinde temel olarak sabit döviz kuru rejimi izleyen banka, kriz sonrasında dalgalı döviz kuru rejimine geçerken kura doğrudan müdahalede bulunmayacağını beyan etmiştir. Geçen yirmi yıla yakın sürede herhangi bir değişiklik yapmayan banka kurdaki dalgalanmalara döviz satım ve alım ihaleleri ile müdahale etmekten vazgeçmemiştir.

1.5.3. Kamu Açıkları ve Reel Döviz Kuru

Reel döviz kuru, maliye politikasının ekonomi üzerindeki etkisini araştırırken göz ardı edilemeyecek bir diğer önemli para politikası değişkenidir. Bu değişken, mali şok oluştuktan sonra ülkenin dış rekabetçi konumunu incelememize yardımcı olmaktadır. Teorik olarak, De Castro ve Garrote (2012: 9) 'a göre, mali açıklar döviz kurunun değer kazanmasına yol açar. Yazarlara göre, artan hükümet tüketimi, gerçek efektif döviz kurunun uzun vadede değerlenmesine yol açmaktadır. Beetsma vd. (2008: 415), hükümet harcamaları şoklarının döviz kurunun değer kazanmasına değil aynı zamanda bütçe açıklarının artırılmasına ve ticaret dengelerinin negatif olmasına neden olduğunu iddia etmektedir. Saleh (2003: 1), bütçe açığındaki artışın faiz

oranları üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturarak sermaye girişlerine ve döviz kurunun değerlenmesine neden olacağına işaret eden Mundell-Fleming modelini vurgulayarak, mali şokların artan mali açıklara ve ticaret açığına yol açtığını savunmaktadır.

1.5.4. Kamu Açıkları ve Ekonomik Açıklık

Mali açıkların etkinliği ile ilgili diğer tartışmalı konulardan bir tanesi de, dışa açık üzerinde ekonomik açıklığın nasıl bir etkisinin olduğu hakkındadır. Leeper vd. (2011: 15) "açık ekonomilerde devlet harcamalarındaki artışlar, yurtdışında üretilen ürünlerden ithal ürünlere doğru yer değiştirme ile sonuçlanır" ifadesini kullanmaktadır. Dalyop (2010: 161), açık ekonomilerde artan devlet harcamalarını sadece yabancı mallara olan talebin artmasına değil, aynı zamanda dış borçlardaki artışa da yol açtığına işaret etmektedir. Bu, merkez bankasından çekilen borçlanma araçlarından kaynaklanan fazla para arzı nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Dalyop, 2010: 161). Ayrıca, kamu açıklarındaki artış, yerel piyasalarda yerli ürünlerin ithal ürünler ile yer değiştirmesine ve ithalatın artarak cari açığın artmasına neden olmaktadır (Corsetti ve Müeller, 2012: 61).

Bununla birlikte, Keynesyen iktisatçılar, mali açıkların dış sektör üzerinde ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etki yaratacağı görüşündedirler. Saleh'a (2003: 13) göre bahsedilen bu durum, bir ekonominin ne kadar dışa açık olursa, etkinliğinin de o kadar düşük olacağını savunan konvansiyonel Keynesyen görüş ile de uyumludur. Keynesyen iktisatçılar, ek likiditenin, ithalatın yerli üretime kıyasla büyük ölçüde artması halinde yukarıdaki durumun gerçekleşeceğini iddia etmektedirler (Dalyop, 2010: 161).

1.5.5. Kamu Açıkları ve Tasarruflar

Neo Klasik iktisatçıların mali açık ile ilgili başka bir endişesi ekonomideki tasarrufların azalmasıdır. Bu azalmanın uzun vadeli ekonomik etkilere sahip olabileceğini iddia etmektedirler. Görüşleri, bir ülkedeki toplam tasarrufların bireysel, kurumsal ve devlet tasarruflarını içermesinden kaynaklanmaktadır. Zira, mali açıkların bir sonucu olarak düşük tasarruflarla, bir ülke yeni tesis ve teçhizata

yapılacak yatırımları azaltacak ya da yurt dışından borçlanmayı artıracaktır. Her iki önlem de uzun vadede olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Daha düşük yatırım seviyeleri, daha düşük sermaye stokuyla ve bir ülkenin gelecekte üretim yapma kabiliyetinde bir azalmayla sonuçlanacaktır. Artan dış borç, yerli ekonominin ekonomik kazançlarının büyük bir bölümünü yurtiçi ekonomideki durumdan dolayı, dış ekonomilere aktarması zorunluluğunu getirecektir (Chowdhury, 2004: 488).

Keynesyenler, diğer yandan, mali açıkların mutlaka tasarrufların ekonomide azalmasına neden olmayacağını savunarak, yukarıdaki eleştirilerden kendilerini geri çekmişlerdir. Eisner (1989: 89), mali açıklarla birlikte toplam talep artışının, herhangi bir faiz oranı seviyesinde iken, özel yatırımlarla ilgili kârları artıracığını ve dolayısıyla yatırım seviyelerinin artmasına neden olacağını savunmaktadır. Bu nedenle, mali açıklar faiz oranlarını artırabilecek olmasına rağmen tasarrufları ve yatırımları da artırabilir.

1.5.6. Arz Yanlı ve Talep Yanlı Ekonomik Ölçümler

Keynes karşıtları, mali açıkları, arz yanlı ekonomi ilkesine aykırı oldukları için eleştirmişlerdir. Bu görüş, ekonomik büyümeyi yönlendirmede anahtar faktörün tüketici harcamaları değil üretim olduğunu iddia eden Brunner (1982: 844-845) tarafından desteklenmektedir. Arz yanlı iktisatçılar için tüketim harcamalarına odaklanmak yanlıştır, çünkü tüketim üretimin bir parçasıdır ki tüketim harcamaları yoluyla refahı sürdürmenin aslında bir refah algısının ortaya çıkmasına neden olabileceğini savunuyorlar, gerçekte durum tam tersidir. Nihayetinde, ekonomik büyüme, üretim faktörlerinin arzının bir fonksiyonudur, bunlar sermaye, emek ve teknolojidir. Fakat talep ekonomik büyümeyi sağlayan faktörlerden değildir. Açıkları kullanarak toplam talebi artırmaya odaklanmak, büyümeyi değil yalnızca enflasyona sebebiyet vermektedir (Berheim, 1989: 71).

Keynesyenler, bir durgunluğun, yetersiz toplam talebin bir sonucu olduğuna değinerek, yukarıdaki eleştirilere karşı kendilerini savunmaktadırlar. Keynesyen iktisatçılara göre toplam talebi teşvik etmek amacı ile bütçe açığı verilebilir ya da vergi harcamalarını artırıp azaltarak mali politikalar uygulanabilir. Bu politikalar ile, tüketici harcamaları, işletme yatırımları ve üretim artırılabilir (Fatas ve Mihov 2009:

67). Feldstein (2009: 557), hükümet harcamalarının kaldırma gücünün, tüketici talebini ve işletme harcamalarını harekete geçirmek için gerekli olduğunu belirtmektedir. Böyle bir tedbirin yokluğunda, Keynesyenler ekonomik durgunluğun daha uzun ve daha şiddetli olacağına inanmaktadırlar.

1.5.7. Kamu Harcamalarının Tüketici ve İş Alemi Güveni Üzerindeki Etkisi

Klasik ve Keynesyen düşünce okulu arasındaki tartışmalı konu, açıkların tüketici güvenini artırabileceği hakkındadır. Keynesyenler, uyarıcı harcamalarının, en azından ekonominin normal şekilde çalışacağı görüşünü ortaya koyarak tüketici güvenini artırdığını ileri sürmüşlerdir. Dalyop (2010: 162), hane halkını daha varlıklı hissettirerek, özel ve kamu tüketim harcamalarını artırarak, mali bir açığın kısa vadede ekonomiyi canlandırdığına işaret etmektedir. Toplam talep artışı, ekonomik faaliyetlerin iyileşmesine yol açmaktadır. Bu iyileşme, tasarrufların ve sermaye oluşumunun teşvik edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, tüketiciler ve firmalar satın alımlarını arttırmaya motive olacaklardır. Sonuç olarak, ekonomi üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır.

Yukarıdaki argüman Neo Klasik ekonomistler tarafından çürütülmektedir. Balcerowicz ve Rzonca (2008: 1), bahsedilen uyarıcıların tüketicilere ve şirketlere ekonomiyle ilgili olumsuz görüş bildirmelerini ve bu da onların güvenini zayıflatabileceğini öne sürmektedir. Sonuç olarak, tüketiciler harcama yerine, hükümet tarafından harcanan paradan tasarruf etmeyi tercih edeceklerdir. Keynes tarafından önerildiği üzere, toplam talep, sermaye oluşumu ve ekonomik faaliyeti artırmayacaktır.

1.5.8. Mali Açıklar ve Kamu Borcu

Klasik ve Keynesyen düşünce okullarının arasındaki anlaşmazlık borç konusu etrafında dönmektedir. Neo Klasik ekonomistler mali açıkların, gelecekte artan borç yükümlülükleri sayesinde ekonomiye zarar verdiğini savunmaktadırlar (Seidman ve Lewis, 2009: 204). Hükümetin gelecekte borcu ödemeyi taahhüt etmesi, gelecekteki mükelleflerine ağır bir vergi yükü getirmektedir.

Bununla birlikte, Keynesyen iktisatçılar, bir durgunluk döneminde artan borcun, büyümeyi hızlandıracağını, dolayısıyla elde edilen borcun geri ödenmesinde kullanılacak gelirden bir artış yaratacağını savunmaktadırlar. Feldstein (2009: 558), bir durgunluğun sonunda her ekonomide borç-GSYİH oranının yükseldiğini kabul etmektedir. Borçların GSYİH'ya oranının artmasının ardından, Feldstein (2009: 558) hükümet harcamalarının kademeli olarak azaltılması ve mali yükün fazlalığa dönüşmesi ve borç yükünün sınırlandırılması gibi politikaların geliştirilebileceğini savunmaktadır.

1.6. Bütçe Açıklarının Finansman Yöntemleri

Bir ekonomide oluşan bütçe açıklarını farklı yöntemler ile kapatmak mümkündür. Bunlar farklı sınıflandırmalara tabi tutulsa da beş farklı yöntemin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar para basma, borçlanma, döviz rezervlerinin kullanımı, vergiler ve özelleştirme'dir. Her bir yöntemin bütçe açığını kapatırken ekonomi üzerinde bazı olumsuz etkilerinin olacağı da muhakkaktır.

1.6.1. Para Basma Yoluyla Finansman

Kamu açıklarını, daha dar anlamı ile bütçe açıklarının finansmanı için kullanılan para basımını, aynı zamanda bir para politikası olarak da kabul edilebilir. Hükümetin hükümlerine dayanarak yapmış olduğu bu işlemde hükümet iki farklı şekilde yararlanabilir. Birincisi; piyasanın bozuk para talebini karşılamak amacıyla hükümetin madeni para basması ve kâğıt para basıp piyasaya sürmesidir. İkincisi ise; devletin piyasaya kâğıt para sürme işleminin, para basma yetkisi merkez bankasında olmasından dolayı, merkez bankası aracılığı ile bu işi yapmasıdır. Para basım işlemi ekonomik büyüme ile aynı oranda yapıldığında enflasyon gibi makro ekonomik değişkenleri etkilemeyecektir (Günaydın, 2004: 162)

Bütçe açıklarının finanse edilmesi için kamu borçlanma kağıtlarının merkez bankası tarafından satın alınması olarak da tanımlanabilecek ikinci durum, para basımı ya da monetizasyon olarak adlandırılmaktadır. Monetizasyonu hükümetlerin bazen politik sebepler bazen de zorunlu hallerde kullandıkları söylenebilir.

Para arzındaki artış ya da diğer bir deyişle para basımı şeklinde elde edilen gelir senyorej geliri olarak tanımlanmaktadır. Bütçe açığının parasallaştırılması genellikle merkez bankaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Zira bir merkez bankası ekonomide para politikasının, finansal istikrarın, ödeme sistemlerinin düzenleyicisi ve sorumlusu olarak görev yapmaktadır. Ülke ekonomilerinin içerisinde bulunduğu şartlara göre para arzını ayarlayabilir (Bulut, 2002: 39).

Merkez Bankalarının kamu açıklarını kapatması, Hazinelelerin Merkez Bankalarından borçlanma yoluyla gerçekleşmektedir. Hazinelelerin Merkez Bankalarından borçlanması iki şekilde meydana gelmektedir (Mammadov, 2008: 35):

Doğrudan Borçlanma: Bu borçlanma tipi hazinelelerin Merkez Bankalarından direkt olarak nakit borçlanması şeklinde tarif edilebilir.

Dolaylı Borçlanma: Dolaylı borçlanma ise hazinelelerin borçlanmak amacı ile ihraç ettiği menkul kıymetlerin merkez bankaları tarafından açık piyasa faaliyetleri ile satın alınması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

1.6.2. Borçlanma Yoluyla Finansman

Borçlanma aracı aynı zamanda bir maliye politikası aracıdır. Bu yurtiçi para ve sermaye piyasası araçları aracılığı ile de yapılabileceği gibi yurtdışından da bu işlemi yapmak mümkündür (Eker ve Meriç, 2000: 84). Bütçe açığının nasıl kapatılacağı konusunda borçlanmanın yurtiçinde mi yoksa yurtdışından mı yapılacağı konusunda ise konjonktürel durum belirleyici olmaktadır (Sakal, 2002; 41).

Borçlanmanın vade yapısı incelendiğinde kısa vadeli borçlanmanın genel olarak para piyasalarından, uzun vadeli borçlanmanın ise genellikle sermaye piyasalarından yapıldığını söylemek mümkündür. Devlet, bütçenin gelir kısmında problem yaşadığında daha uzun vadeli borçlanma yapmak isteyecektir. Uzun vadeli borçlanmada faiz oranları kısa vadeli borçlara göre daha yüksek olacaktır (Eğilmez, 2007; 124).

Borçlanma konusundaki ilk opsiyon iç borçlanmadır. İç borçlanma ile ilgili olarak tanım şu şekildedir: Kamu kesiminin tahvil, bono gibi araçları kullanarak iç sermaye ve para piyasalarından; özel kişi ve kurumlardan, sosyal güvenlik kuruluşlarından ve ekonomik kuruluşlardan, ticari bankalardan ve sigorta şirketlerinden borçlanmasıdır (Saatçi, 2007: 95).

Günümüzde hükümetler tarafından çokça kullanılan bir yöntem olan iç borçlanmada hükümetler, hükümlerlik gücüne dayanarak borçlanma yapmaktadırlar ve vade sonunda anapara ile birlikte tahakkuk eden faiz tutarı ile birlikte geri ödeme yapmaktadırlar.

Borcun iç borç olup olmadığı borcun ödeme yeri ve borcun milli sermayeden karşılanıp karşılanmamış olmasıdır. Eğer borçlanma kâğıtları yurtiçine ihraç edilmiş ise ve milli sermaye aracılığı ile satın alınmış ise bu borç iç borç olarak adlandırılabilir (Türk, 2008: 292).

İç borçlanma vade açısından kısa ve uzun vadeli olarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan kısa vadeli borçlar bono şeklinde ihraç edilirken, uzun vadeli borçlar tahvil şeklinde ihraç edilmektedir. Kısa vadeli iç borçlanmaya kısa vadeli borçların finansmanında kullanılırken, uzun vadeli borçlanma daha uzun vadeli finansman ihtiyacında kullanılmaktadır. Bir ülkenin uzun vadeli borçlanamaması o ülkenin güvenilirlik probleminin olduğunu göstermektedir.

Bankalar ve özel finans kurumları, devletin iç borçlanmak için ihraç ettiği borçlanma araçlarının en büyük alıcılarıdır. Zira bu finansal kurumlar en büyük mali rezervlere sahip kurumlar arasında önemli bir yere sahiptirler. Özellikle ülke ekonomisinin resesyon döneminde olduğu ve bankacılık sektöründe kredi vermenin zorlaştığı dönemlerde devletin ticari bankalardan borçlanmasının önemli faydaları bulunmaktadır. Çünkü bankalarda atıl duran ve talebi olmayan fonlar, devlete borç verilerek ülke ekonomisine aktarılmaktadır (İnce, 2001: 82).

Dış borçlanma ise bir devletin ya da devlet kuruluşunun dış kaynaklardan mali ya da reel gelir sağlaması şeklinde tanımlanabilir. Yani, ülke içerisinde kurum ve kişilerin, ülke dışındaki yerleşik kuruluş ve kişilerden farklı tipteki vadelerde

yurtdışı kredi sağlamasıdır. Cari dönemde, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler açısından dış borçlanmanın büyük bir önemi bulunmaktadır. Bir yandan sosyo-ekonomik amaçlara ulaşmak için, bir yandan da uluslararası mali ve iktisadi münasebetlerde gelişim ve devletin fonksiyonlarındaki artış, borçlanmayı her an düşünülebilen bir yol olarak karşımıza çıkarmaktadır (Adıyaman, 2006: 22). Eğilmez (2007) dış borçlanmayı ikiye ayırt etmektedir. Bunlar:

Yabancı devlet ve kuruluşlardan alınan dış borçlar,

Uluslararası sermaye ve para piyasalarından alınan dış borçlardır.

Bu gruplardan ilkinin daha imtiyazlı olduğunu ve daha düşük faizli ve daha uzun vadeli bir borç yapısının olduğunu izah eden Eğilmez (2007), ikincisinin daha politik ve piyasa koşullarına göre yapıldığını belirtmiştir.

İlkinde hükümet doğrudan banka ve benzeri kuruluşlardan kredi talebinde bulunmaktadır. Bu talebin karşılanması sırasında tek bir banka kullanılabilirken, iki ya da daha fazla banka ve benzeri kredi kuruluşu birlikte kredi vermesi şeklinde de borç verme işlemi gerçekleştirilebilir.

Genelde, ülke hazinesi uluslararası sermaye piyasalarına borçlanma senetleri ihraç etmektedir. Bu şekilde borçlanma, ekonominin mevcut kredi değeri, piyasa yapısı ve şartlarına ek olarak borçlanmanın diğer unsurlarını da önemli miktarda etkilemektedir.

Ülke ekonomilerinin neden dış borç aldığı konusunda farklı bakış açıları vardır. Bununla birlikte, ülkenin iç borç almak yerine neden dış borç aldığını açıklayan nedenler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ülke ekonomisindeki mevcut kaynaklara ek bir kaynak sağlamak, ikincisi ise yabancı para cinsinden yeni ödeme imkânları oluşturabilmektir. İlk neden, yatırım projelerini destekleyecek yurtiçi tasarruf miktarı yetersiz kalan ülkeler açısından önemlidir. Dış borçlanma ile sağlanan kaynaklar borçlanılan yılda ülkenin toplam harcamalarını arttırdığı için tüketim ve yatırım için kullanılabilir. Yurtdışı sermaye, ekonominin yatırım olanaklarını da arttıracaktır (Yıldırım, 2005: 29).

Ülkedeki yabancı para miktarındaki yetersizliğin, dış borçlanma sebebi olması konusundaki tartışmalarda farklı görüşler gündeme gelmektedir. Bu görüşlerden birisi yurtiçi tasarrufların yetersiz kalması, bir diğeri ise tasarruf düzeyinden farklı olarak yabancı paranın kıt bir faktör olarak belirlenmesi ve yurtdışı finansman gerektirdiği fikridir. Bunun sebebini de gelişmekte olan ekonomilerin dış ödeme araçları yönünden karşılaştıkları sıkıntıların olması şeklinde açıklanmaktadır. Bu açıdan, dış borçlar, iç tasarruf seviyesinin düşüklüğü dışında büyümeyi sınırlayan ayrı bir faktör olarak düşünülmemelidir. İç tasarrufların artması ihracatın artması ve ithalatın azalması ile her daim dış borçlanma aracılığı ile yabancı paraya çevrilebilir, böylece iç tasarruflar ile dış ödemeler açığı, her zaman birbiri ile ikame edilebilir. Diğer fikri savunan ekonomistler ise, gelişmekte olan ülkelerde yatırım hacminin dolayısıyla ekonominin, büyüme hızını sınırlayan en önemli faktörlerden birisinin dövizin kıt olmasını göstermektedirler (Yıldırım, 2005: 30).

Fakat dış borçlanma şekli, uluslararası piyasalarda güvenirliliği yüksek ekonomiler için bütçe açığının finanse edilmesinde alternatif bir yol olabilmektedir. Bu ekonomiler, uluslararası politik ve ekonomik konjonktüre bağlı olarak yabancı ülkelere, yabancı bankalardan, uluslararası piyasalardan ya da IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası mali kuruluşlardan borç alabilmektedirler. Bununla birlikte, bu olanak son yıllarda değişmiştir. Zira ekonomide 1980'li yıllarda yaşanan gelişmeler bu konudaki bakış açısını değiştirmiştir. Şöyle ki; 1980'li yıllarda yaşanan tüm dünyayı etkileyen borç krizinden elde edilen tecrübeler ışığında IMF, Dünya Bankası gibi uluslar arası mali kuruluşlar, dış borçlanma üzerindeki sıkı denetimleri ve bu kuruluşların onayından geçmediği sürece dış borç teminini neredeyse imkansız hale getirdiği için bütçe açıklarının finansmanında bu yöntemin kullanılabilirliği de ciddi bir şekilde sınırlanmaktadır (Şen vd., 2007: 98).

1.6.3. Rezervler Yoluyla Finansman

Ülkenin sahip olduğu yabancı para birimi cinsinden rezervler bütçe açığının finansmanında kullanılabilen bir diğer kaynaktır. Politika yapıcıları, para basarak enflasyonist bir ortam oluşturmak yerine döviz rezervlerini kullanmak suretiyle, bütçe açıklarının enflasyonist etkilerini geciktirebilir. Bu politika, yabancı para

biriminin değerini dūřurebilir. Kısacası, yerli parayı yabancı para birimleri karşısında daha değerli hale getirebilir (Fischer ve Easterly, 2003: 6).

Merkez Bankaları farklı tipteki işlemler aracılığı ile rezervlerinde biriktirdiği yabancı para rezervlerini, ulusal paranın yabancı bankalar karşısındaki değerini istikrarlı bir şekilde tutabilmek için kullanmaktadır. Merkez bankaları, gerektiğinde rezervlerinde tuttuğu yabancı parayı satarak ya da serbest piyasadan yabancı para satın alarak piyasada dengeyi sağlamaya yönelik mūdahalelerde bulunabilmektedir. Merkez bankalarının ulusal paranın diğer para birimleri üzerinde oluşabilecek spekulatif özellikli faaliyetleri önlemek amacıyla yaptığı bu işlemlerin sürekliliği için rezervlerinde yeterince altın ve dövizi barındırması gerekmektedir (Bulut, 2002: 51). Döviz rezervlerinin kullanılması açıkların enflasyonist etkisini geciktirebilir. Fakat bu uygulamayla birlikte nispeten zayıf enflasyon oranına yönelik politikalar geręekleřtirilemezse mevcut rezervlerin kullanımının sürdürölmesi zordur. Zira elde bulunan yabancı para miktarı yapılan harcamaları sürekli şekilde finanse edecek şekilde sınırsız değildir. Rezervlerin bitmesi ekonomide devalüasyon beklentisine neden olacağından ölkeden sermaye kaçışına ve ödemeler dengesinde muhtemel bir krize sebep olabilecektir (Bulut, 2002: 51).

1.6.4. Vergileme Yoluyla Finansman

Vergi, politika yapıcısının hükümlerine dayanarak yapmış olduğu bir faaliyettir. Bu noktada Pehlivan (2005) vergiyi “devletin kamu harcamalarının finansmanını karşılamak üzere toplumu meydana getiren fert ve kurumlardan ödeme güçlerine göre, karşılıksız ve zorunlu olarak aldığı ekonomik değerdir” şeklinde tanımlamaktadır.

Devletler harcamalarının önemli bir kısmını vergiler ile karşılarken verginin böylesi çok kullanılmasının temelinde karşılıksız olarak alınması bulunmaktadır. Bu nedenle devlet bütçe açığına kapatmak için vergi oranlarının artırılması yolunu kullanabilmektedir. Politika yapıcısı vergi oranlarını arttırabilir, muafiyet ve istisnaların kapsamını daraltabilir, ya da daha önceden vergilendirilmemiş ekonomik sektörler üzerine yeni vergiler uygulayabilir.

Ancak bütçe açığının finansmanı amacıyla vergilerin artırılması veya yeni vergilerin uygulanması zor bir işlemdir. Zira genellikle yeni vergi politikalarının uygulamaya başlanması yasamanın verdiği izinle olmaktadır. Bu süreç yavaş işlediği için gelirlerin istenilen düzeye gelmesi çok zaman almaktadır. Ayrıca bu tür politika toplumda geniş çaplı tepki ve protestolara neden olabilir. Daha da önemlisi, yüksek oranlı vergiler vergiden kaçınmayı ve vergi kaçakçılığını artırabilir (Yereli ve Meriç, 1992: 65). Bu nedenle vergileme yoluyla bütçe açığının finansmanı dikkatli kullanılması gereken bir yöntemdir.

1.6.5. Özelleştirme

Aktan (2002) özelleştirmeyi kamu iktisadi teşebbüslerinin sahipliğinin ve yönetiminin özel sektöre devri şeklinde tanımlamıştır. Kamu İktisadi Teşekküllerinin 1980 sonrası dönemde tüm dünyada yaşanan küreselleşme ve demokratikleşme sürecine girerek oluşan küresel çaplı piyasaların gerektirdiği şartlara yeterince uyum sağlayamaması kamunun özelleştirme kararı alınmasında etkili olmuştur. Kamu İktisadi Teşekküllerinin yapmış olduğu satışların istenilen miktar, fiyat ve şartlarda gerçekleştirilememesi, hammadde fiyatlarında artış olması durumunda Kamu İktisadi Teşekküllerin ürettiği ürün fiyatlarına yeterince yansıtılamaması ve finansman sağlama yolu olarak her geçen gün artan yabancı kaynakların faizleri ve kur farklarının artması, zarar eden teşekküllerin sayısını oldukça arttırmıştır (Karabıyık, 2000: 1).

Aktan (2000) özelleştirmenin gerekçeleri olarak serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, servetin geniş kitlelere yayılmasını sağlamak, Kamu İktisadi Teşekküllerinin Merkez Bankası üzerindeki yükünü hafifletmek, Kamu İktisadi Teşekküllerindeki gizli işsizliği ortadan kaldırmak, yabancı sermayenin ülkeye girişini sağlamak ve devlete gelir sağlamak olarak sıralamaktadır.

1.7. Değerlendirme

Bu bölümde bütçe ve bütçe açığı kavramlarından hareketle bütçe açığının temel sebepleri sıralanmaktadır. Bu sebepler gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için farklılıklar gösterse de bunun nedenleri yapısal, ekonomik, askeri, doğal ya da

sosyal olabilmektedir. Bu bütçe açıklarını ölçerken kullanılan farklı teknikler bulunmaktadır. Bu teknikler bölüm içerisinde ayrıntılı bir şekilde sıralanmaktadır.

Bölümün ikinci yarısında bütçe açıklarına ekonomistlerin farklı yaklaşım yöntemleri ele alınmıştır. Bunlardan en önemlileri Neo Klasik ve Keynesyen görüştür. Neo Klasik iktisatçıların bütçe açıklarına bakış açısı genel olarak olumsuzdur. Zira onlar bütçenin denk ve olabildiğince küçük olmasını savunurken, Keynesyen iktisatçılar aksi görüşü savunmaktadırlar. Çünkü onlara göre ekonominin daraldığı dönemlerde, bütçenin açık vermesi suretiyle ekonominin canlanmasında hükümetin ekonomiye gereken müdahaleyi yapması gerektiğini savunmaktadırlar.

Bu görüş farklılıkları çerçevesinde bütçe açığının ekonominin farklı göstergeleri üzerinde nasıl etkisinin olduğu takip eden kısımda incelenerek bütçe açığı ile enflasyon, faiz oranı, reel faiz oranı ve benzeri makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bir sonraki bölümde bütçe açıklarının ekonomik büyüme ve diğer makroekonomik değişkeni nasıl etkilediğini inceleyen uygulamalı çalışmalar incelenerek, bu çalışmalara ilişkin temel sonuçlar ortaya konulmuştur.

2. UYGULAMALI LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bütçe açıkları ve açıkların ekonomi üzerindeki etkisi incelenirken şüphesiz dikkat edilmesi gereken birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar enflasyon, faiz oranları, ekonomik büyüme, refah değişimi, kişi başına düşen GSYİH ve benzeri makroekonomik ve mikro ekonomik değişkenlerdir. Bu nedenle, sadece ülke GSYİH üzerinden bütçe açıklarını incelemek bütçe açıklarının etkilerini incelemekte yeterli olmayacaktır.

Literatür, gerek ulusal gerekse uluslararası perspektifte incelendiğinde yazarların bütçe açıklarını farklı açılardan incelendiği görülmektedir. Bu nedenle konuya ilişkin literatür incelenirken, bütçe açığının her bir ekonomik değişken üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaları ayrı başlıklar halinde incelemek yerinde olacaktır.

Bu bölümün ilk kısmında farklı bütçe açığı tiplerinde meydana gelen şokların diğer değişkenler üzerindeki etkileri incelenecektir. Sonrasında bu bütçe açıklarının farklı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalara yer verilecektir.

2.1. Bütçe Açıkları ile Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Literatür

Kamu açıkları ile temel makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi inceleyen literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların temel teorik çerçevesi ve kamu açıklarının makroekonomik dengeler üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak etkisi teorik açıklamalar kısmında izah edilmektedir.

Kamu açıkları ile ekonomik büyüme performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan bir tanesi Adak'a (2010) aittir. Adak (2010) Türkiye ekonomisinde kamu açıkları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında en küçük kareler yöntemini kullanmış, elde ettiği ampirik sonuçlar ışığında yıllık bütçe açıklarının söz konusu yılın ekonomik büyüme performansını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Bilginoglu ve Aysu (2008) ise borç kavramına dış borç perspektifinde yaklaşmış ve dış borçların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Türkiye için incelemiştir. Regresyon analizi yapan yazarlar 1968 – 2005 yılları arası verileri test ettikleri analizlerinde GSYH sabit sermaye yatırımları, toplam dış borç stokunun GSYH içerisindeki payı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim kurumlarının bütçe içerisindeki payı, nüfus artış hızı ve ihracat ve ithalatın GSYH içerisindeki payı değişkenlerini kullanmıştır. Yazarların elde ettikleri ampirik sonuçlar dış borçlanmanın ekonomik büyüme üzerinde dolaylı ve dolaysız yoldan negatif etkisi olduğunu göstermiştir.

Karagöl (2006) dış borçlanma ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 1960 – 1996 yılları arası Türkiye ekonomisine ait verileri kullanmıştır. GSMH, sermaye stoku, işgücü, beşeri sermaye ve dış borç stoku değişkenlerini kullanan Karagöl uzun dönemde dış borçlanma ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre kısa dönemde dış borçlanma ekonomi üzerinde olumlu etki yapsa bile uzun dönemde ekonomik büyümenin finansmanında dış borç kullanımının olumsuz etkilerinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Javed ve Şahinöz (2005) ise Türkiye’de dış borçların ekonomik büyüme, yatırımlar ve ihracat üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu amaçla regresyon modeli kuran yazarlar dış borç, sabit sermaye yatırımları, GSYH büyümesi ve ihracat serilerini modele ekleyerek 1983 – 2012 yılları arasındaki durumu incelemiştir. Yazarların ampirik analizden elde ettikleri sonuçlara göre dış borç stokundaki artışın yatırımlar üzerinde negatif, ihracat üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır. Analizden elde edilen sonuçlar dış borç stoku ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Barışık ve Kesikoğlu (2006) Türkiye ekonomisinde bütçe açıklarının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmasında 1987 – 2003 yılları arasındaki çeyreklik verileri kullanarak vektör otoregresif metodu kullanmışlardır. Bütçe açıkları, cari açık, enflasyon oranı, imalat sanayi, istihdam oranı, reel GSYH ve sabit sermaye yatırımları değişkenlerini kullanan yazarlar, bütçe

açıkları ile enflasyon oranı, cari açık ve ekonomik büyüme arasında ilişki tespit etmişlerdir. Buna göre bütçe açığı ile enflasyon oranı ve cari açık ile ekonomik büyüme oranı arasında çift yönlü nedensellik bulunmuştur. İstihdamdan bütçe açıklarına doğru ise tek yönlü bir nedenselliğin olduğu, öte yandan ekonomik büyüme oranından da sabit sermaye yatırımlarına doğru da bir nedensellik bulunmaktadır.

Arısoy (2005) Türkiye’de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada eş bütünleşme ve hata düzeltme modellerini kullanarak Wagner ve Keynes etkilerini test etmiştir. 1950 – 2003 yılları arasında kalan dönemde reel kamu harcamalarının reel GSYH’ye oranı ve reel GSMH serilerine ait verileri kullanan yazar, uzun dönemde ekonomik büyümeden, ekonomik tasnife göre ayrıştırılmış cari yatırım, transfer ve transfer dışı harcamalar gibi kamu harcama unsurlarına doğru bir nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Gümüş (2008) yine Türkiye ekonomisinde bütçe açığını temsil eden değişkenler ile makroekonomik etkileşimini inceleyen çalışmasında regresyon modeli kurmuşlar, Granger nedensellik analiz yöntemini kullanmıştır. 1980 – 2006 yılları arasında kalan dönem için bütçe dengesi, net iç borçlanma oranı, kısa vadeli avans oranı, net dış borç oranı, özelleştirme gelirleri oranı, büyüme hızı, enflasyon oranı ve ödemeler dengesi değişkenlerini kullanmıştır. Analiz sonucunda kısa vadeli avans değişkeni ile ekonomik büyüme oranı arasında zayıf bir nedensellik ilişkisi bulunurken özelleştirme gelirleri ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. İç borçlanmanın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif ve dolaylıdır. Dış borçlanma ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemekte, bununla birlikte etki zayıftır. Bu sonuçlar ışığında bütçe açıklarının finanse edilmiş şekline göre ekonomik büyüme üzerinde farklı etkiler yaptığını söylemek mümkündür.

Direkçi’nin (2006) yapmış olduğu çalışmada ise Türkiye ekonomisinin 1990 – 2003 yılları arasında kalan dönemde bütçe açıklarının ekonominin makroekonomik değişkenleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Analizinde eş bütünleşme ve vektör otoregresyon metotlarını uygulayan yazar reel GSYH, bütçe açığı, M2 para arzı, cari

işlemler dengesi, reel döviz kuru ve faiz değişkenleri kullanmıştır. Direkçi (2006) yapmış olduğu ampirik analiz sonunda mevcut çalışmalardan farklı olarak bütçe açığındaki artışın ekonomik büyümeyi desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışmalardan farklı bir sonucun çıkmasının nedeni incelenen dönemin farklı olması denilebilir.

Demir vd. (2005) kamu borçlanma gereksiniminin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini ölçmek amacı ile Türkiye ekonomisini ele almış, 1987 – 2003 yılları arasında kalan dönemi incelemiştir. Analizinde vektör hata düzeltme modelini inceleyen yazarlar çeyreklik veri kullanmışlardır. Yazarlar bu analizinde mevduat faiz oranı, TEFE, GSYH ve borçlanma değişkenlerini kullanmışlardır. Çalışmaları sonunda uzun dönemde kamu borçlanma gereği arttığında GSYH'nin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

2.2. Bütçe Açıklarının Enflasyon Üzerindeki Etkisini İnceleyen Literatür

Literatürde bütçe açıklarının ekonomi üzerindeki etkilerini tekil makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini incelediği çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki Altıntaş vd.'ye (2008) aittir. Yazarlar Türkiye'de bütçe açıklarının parasal büyüme ve enflasyon üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında ARDL sınır testi yaklaşımını benimsemişlerdir. Bu yöntem eşliğinde 1992 ve 2006 yılları arasında Türkiye ekonomisinde bütçe açığı enflasyon ilişkisini incelemiştir. Kullanılan değişkenler ise parasal büyüme oranı, enflasyon oranıdır. Ampirik analiz sonunda enflasyon ile parasal büyüme arasında doğrudan bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki hem kısa hem de uzun dönemde pozitif ve anlamlıdır. Öte yandan bütçe açığı ile enflasyon arasında uzun ve kısa dönemde bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç ise teorinin aksine bütçe açıklarının toplam talepteki artış yoluyla enflasyon oluşturmadığını göstermektedir.

Oktayer (2010) Türkiye ekonomisinde bütçe açığı ile para arzı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında 1987 – 2009 yılları arasında kalan döneme ait M1, TEFE, bütçe açığının GSYH'ye oranı ve M2Y çeyreklik verilerini

kullanan yazar eş bütünleşme metotları ile ampirik analiz yapmıştır. Çalışması sonucunda, maliye politikaları, yani kamu harcamalarındaki artış talebi etkileyerek fiyatlar genel seviyesinin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Abdioğlu ve Terzi (2009) Tanzi ve Patinkin etkilerinin Türkiye’de geçerliliğini test ettikleri çalışmalarında bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi uzun dönemde test etmiştir. 1975 – 2005 yılları arasındaki verileri kullanan yazarlar, bütçe açığı ve enflasyon oranı serilerine ait yıllık verileri kullanmıştır. Çalışmaları sonucunda uzun dönemde bütçe açıkları ile enflasyon oranı arasında ters bir ilişkinin olduğunu elde etmişlerdir. Ayrıca yazarlar Türkiye ekonomisinde Patinkin etkisinin Tanzi etkisine göre daha baskın olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Akçay vd. (1996) bütçe açıkları, para arzı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi Türkiye ekonomisinde inceledikleri çalışmalarında Johansen eş bütünleşme testini uygulamışlardır. 1948 – 1994 yılları arasında kalan yıllık verileri kullanan yazarlar bütçe açığı, parasal büyüme, GSYH deflatörü bazlı enflasyon oranı değişkenlerini modele dâhil etmişlerdir. Çalışmada uzun vadeli tarafsızlık varsayımı kabul edilirken, ampirik analiz sonuçları bütçe açığından enflasyon oranına doğru yüksek bir korelasyonun olduğu görülmüştür.

Kesbic vd. (2005) bütçe açıkları bağlamında bütçenin finansman tiplerinden olan iç borçlanmanın enflasyon üzerindeki etkisini ölçmek istedikleri çalışmalarında Türkiye ekonomisinin 1989 – 2003 yılları arasında kalan döneme ait aylık veriler kullanmışlardır. Kurdukları modele GSYH, enflasyon oranı, iç borç stoku, kamu harcamaları, para arzı ve iç borç faiz oranını dâhil eden yazarlar, Granger nedensellik test metodunu kullanmışlardır. Çalışma sonucunda Türkiye’de bütçe açıklarının finansmanında kısa vadeli avans kullanımının söz konusu olduğu dönem analiz edildiğinde para arzının arttığı ve dolayısıyla enflasyonun bir yükseliş trendi içinde olduğu tespit edilmiştir. İç borçlanmanın yoğun olarak kullanıldığı dönemde ise ki, bu dönem 1997 yılı sonrası döneme denk gelmektedir, bu dönemde enflasyon oranı düşüş göstermektedir.

Ertel ve İnel (1993) enflasyonu tetikleyen temel değişkenleri Türkiye ekonomisi aracılığı ile inceledikleri çalışmalarında en küçük kareler yöntemini

kullanmışlar ve 1981 – 1991 dönemini incelemişlerdir. Kurdukları modelde reel faiz oranı, kamu açıkları, döviz kuru ve enflasyon beklentisi değişkenlerini eklemişlerdir. Ampirik analiz sonucunda kamu açıklarının parasal genişleme ile karşılandığı durumda enflasyon oranının % 30'luk kısmının nedeni olmaktadır. Ayrıca enflasyon beklentilerinin de enflasyonist olduğu tespit edilmiştir.

Özmen ve Koçak (2012) enflasyon, para arzı ve bütçe açığı arasındaki uzun dönemli ilişkiyi Türkiye için inceledikleri çalışmalarında ARDL metodunu benimsemişlerdir. 1994 – 2011 yılları arasında çeyreklik verileri inceledikleri çalışmalarında enflasyon oranı, M2 para arzı ve bütçe açığının GSYH'ye oranı değişkenlerini modele dâhil etmişlerdir. Çalışma sonucunda ulaştıkları ampirik bulgular ise para arzı ile enflasyon arasında ilişki olduğunu tespit etmiş, bütçe açığı ile enflasyon oranındaki değişim arasında herhangi bir ilişki ortaya koyamamıştır.

Saatçioğlu ve Korap (2006) yaptıkları çalışmalarında enflasyon sürecini belirleyen faktörleri Türkiye'de incelemişlerdir. Bunu yaparken 1988 – 2004 dönemini dikkate alan yazarlar vektör otoregresif modeli ve eş bütünleşme analizlerini kullanmışlardır. Kurdukları modele ise enflasyon oranı, merkez bankası tarafından sağlanan kredilerin hacmindeki değişimler, bütçe açığı ve para arzı değişkenlerini eklemişlerdir. Çalışma sonucunda Maliyet artışları, kamu fiyatlama davranışından kaynaklanan faktörler ve fiyat durgunluğunun enflasyon sürecinin ana kaynakları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğru (2014) son dönemde konu ile ilgili çalışmalardan bir tanesini Türkiye verilerinde ele almıştır. Çalışmasında 1978 – 2002 yıllık verilerini kullanırken modele enflasyon, döviz kuru, GSYH ve bütçe açığının GSYH'ye oranı değişkenlerini dâhil etmiştir. Johansen eş bütünleşme ve Granger nedensellik testlerini uygulayarak elde ettikleri ampirik bulgular uzun dönemde bütçe açığı ve enflasyon oranının bütünleşik olduğu, kısa dönemde ise bütçe açığının enflasyonun nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Günaydın (2004) bütçe açıklarının enflasyonist süreç üzerindeki etkisini Türkiye'de incelemişlerdir. 1971 – 2002 yılları arasında kalan döneme ait yıllık veriler ile eş bütünleşme ve Granger nedensellik testi uygulayan yazar konsolide

bütçe açığının GSYH'ye oranı, M1 ve enflasyon oranı değişkenlerini modele dahil etmişlerdir. Analiz sonucunda ise Türkiye'de yaşanan enflasyon sürecinde bütçe açıklarının önemli ve doğrudan bir role sahip oldukları tespitini yapmışlardır.

Oruç (2016) bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi inceledikleri son dönem çalışmasında Oualiris Eşbütünleşme Testi, Dinamik En Küçük Kareler yöntemlerini kullanarak 1950 – 2014 dönemini incelemiştir. Yıllık veri kullanan yazar oluşturduğu modele ise enflasyon oranı ve bütçe açığı değişkenlerini dâhil etmiştir. Çalışması sonucunda bütçe açığındaki artışın enflasyon oranını ciddi bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Aşağıdaki özet tablolardan literatür çalışmalarını toplu olarak, belirli bir sistematik içerisinde görmek mümkün olacaktır.

Tablo 2.1.: Bütçe Açıkları - Ekonomik Büyüme İlişkisi

Makalenin künyesi	İncelediği ilişki	Kullandığı yöntem	Dönem Değişkenler	Bulduğu sonuç
1) Adak, Mehmet (2010)	Kamu açıklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.	En küçük kareler yöntemi	1972- 2006 dönemi yıllık veri, -GSMH -Bütçe açığı	Bütçe açıklarının gerçekleştiği yılın ekonomik büyümesi üzerinde olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2)Barışık Salih ve Keskinoglu Ferdi (2006)	Türkiye ekonomisinde bütçe açıklarının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.	VAR	1987:1- 2003:4 dönemi çeyreklik veri, -Bütçe açıkları -Cari açık -Enflasyon oranı -İmalat sanayi istihdamı -Reel GSYH -Sabit sermaye yatırımları	Bütçe açığı ile enflasyon, cari açık ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. İstihdamdan bütçe açıklarına ve büyümeden yatırıma doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

3) Bilginoğlu Mehmet Ali ve Aysu Ahmet (2008)	Türkiye ekonomisinde dış borçlar ile ekonomik büyüme ilişkisi analiz edilmiştir.	Regresyon analizi	1968-2005 dönemine ait yıllık veri, -GSMH -Sabit sermaye yatırımları -Toplam dış borç stokunun GSMH içindeki payı -Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumları'nın konsolide bütçe içerisindeki payı -İhracat ve ithalat toplamının GSMH içerisindeki payı -Nüfus artış hızı	Türkiye ekonomisinde dış borçların, ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
4) Arısoy, İbrahim (2005)	Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki inceleyerek, Wagner ve Keynes hipotezleri test edilmiştir.	Eş bütünleşme Hata düzeltme modeli (VEC)	1950- 2003 dönemine ait yıllık veriler, - Reel kamu harcama kaleminin reel GSMH içindeki payı -Reel GSMH	Uzun dönemde ekonomik büyümeden, cari yatırım, transfer ve transfer dışı harcamalara doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
5)Karagöl, Erdal (2002)	Dış borç ve ekonomik büyüme ilişkisi Türkiye ekonomisi için analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme	1955- 1996 dönemine ait yıllık veri, -GSMH -Sermaye stoku -İşgücü -Eğitim harcamaları -Dış borç servisi	Dış borçlarla ekonomik büyüme Arasında, uzun dönemde negatif ilişki tespit edilmiştir.
6)Javeed, Zahoor Hussain ve Şahinöz	Türkiye ekonomisi için dış borçların büyüme	Regresyon analizi	1983- 2002 dönemine ait yıllık veri, -Yatırımlar/	Dış borç stokundaki büyük artışın, yatırımlar üzerinde negatif,

Ahmet (2005),	yatırımlar ve ihracat üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.		GSMH -Dış borç/ ihracat -Faiz ödemeleri/ihracat -Faiz ödemeleri/ cari hesap gelirleri -Borç servisi/ ihracat	ihracat üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu ve ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
7) Gömleksiz, Mustafa ve Alagöz, Mehmet (2012)	Türkiye'nin dâhil olduğu 7 ülkenin, nüfus ve belirli makroekonomik göstergelerinin büyüme üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.	Panel veri analizi	2000- 2010 dönemine ait yıllık veri, -Enflasyon - Nüfus -Kamu harcamaları -Ödemeler dengesi -Bütçe açığı ve dış ticaret dengesi -GSYH -Dış ticaret dengesi	Toplam kamu harcamaları ve bütçe açıklarının, büyüme üzerindeki etkileri negatiftir.
8) Akçoraoğlu, Alparslan ve Yurdakul, Funda (2004)	Türkiye ekonomisi için büyüme, bütçe açıkları ve enflasyon arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme analizi	1987:1-2003:1 dönemine ait çeyreklik veri, -Enflasyon -Para arzı -%Δ döviz kuru -Bütçe açığı/ GSMH -%Δ GSMH -%Δ Yatırımlar	Seçim dönemlerine bütçe açıklarında önemli bir artış yaşanırken, büyüme ve enflasyon etkilenmemektedir.
9) Gümüş, Salih (2008)	Türkiye ekonomisi için bütçe açıkları ve finansman yöntemlerinin makroekonomik etkileri incelenmiştir.	Regresyon, Granger nedensellik testi	-1980 ile 2006 dönemine ait yıllık veri, -Bütçe açıkları -Büyüme - Enflasyon -İstihdam -Ödemeler dengesi	Dış borçlanmanın büyümeye etkisi zayıf ve negatif yönlüdür. Kısa vadeli avanslar ile büyüme arasında zayıf nedensellik ilişkisi vardır. Özelleştirme büyümeyi

				etkilememektedir. İç borçlanmanın büyüme üzerindeki etkisi dolaylı ve negatif yönlüdür.
10) Direkçi, Tuğba (2006)	Türkiye ekonomisinde bütçe açığının, ekonominin temel makroekonomik değişkenleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme VAR	-1990 ile 2003 dönemine ait çeyreklik veri, -GSYH -Bütçe açığı -M2 para arzı -Cari işlemler dengesi -Reel döviz kuru - TR ile ABD faiz farkı	Bütçe açıklarının, milli geliri arttırdığı tespit edilmiştir. M2 haricindeki değişkenler GSMH 1 olumlu etkilemişlerdir.
11) Demir, Murat vd. (2005)	Türkiye ekonomisi için kamu borçlanma ihtiyacının, makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.	Vektör hata düzeltme modeli (VEC)	1987- 2003 dönemine ait arası çeyreklik veri, -Mevduat faiz oranı -TEFE -GSYH - Borçlanma gereği	Uzun dönemde kamu borçlanma gereğindeki artışın, GSYH'yi negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Tablo2.2. :Bütçe Açığı- Enflasyon İlişkisi

1) Altıntaş, Halil vd. (2008)	Türkiye ekonomisinde bütçe açığı, para arzı ve enflasyon arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	ARDL sınır testi yaklaşımı	1992:1 ile2006:12 dönemine ait aylık veri, -TÜFE -M2/GSYH -Bütçe açıkları/ GSYH	enflasyon ile parasal büyüme arasında uzun ve kısa dönemde pozitif ilişki tespit edilmiştir. bütçe açığı, enflasyonu etkilememektedir.
2)Oktayer, Asuman, (2010)	Türkiye ekonomisi için bütçe açıkları, para arzı ve enflasyon arasındaki ilişki	Eş bütünleşme	1987-2009 dönemine ait çeyreklik veri, -M1 -TEFE -Bütçe	Uzun dönemde bütçe açıklarının, enflasyon üzerinde doğrudan etkili olabileceği tespit

	iki farklı model ile analiz edilmiştir.		açığı/GSYH -M2Y	edilmiştir.
3)Abdioğlu, Zehra ve Terzi, Harun (2009)	Türkiye ekonomisi için Tanzi-Patinkin Etkilerinin geçerliliğini ve bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki uzun dönem ilişki analiz edilmiştir.	ARDL sınır testi yaklaşımı	1975–2005 dönemine ait yıllık veri, -Bütçe açığı -Enflasyon	Enflasyon oranı ile bütçe açıkları arasında uzun dönemde negatif ilişki tespit edilmiştir.
4)Akçay, O. Cevdet (1996)	Türkiye ekonomisi için bütçe açıkları, parasal büyüme ile enflasyon arasındaki uzun dönemli ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme	1970-2000 dönemine ait yıllık veri, -Bütçe açığı -Parasal büyüme -Enflasyon	Konsolide bütçe açığındaki değişikliklerin, enflasyon üzerinde kalıcı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.
5) Gökçe Atilla ve Çakmak Umut (2016)	Enflasyon ile kamu kesimi açığı arasındaki uzun dönemli ilişki ve bunların bazı makroekonomik değişkenleri nasıl etkilediği analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme, Vektör hata düzeltme modeli (VECM)	1975-2014 dönemine ait yıllık veri, bütçe açığı/GSYH, enflasyon oranı, faiz ödemeleri/ bütçe harcamaları, para arzı, döviz kuru	Yüksek ve kronik enflasyon oranları, kamu kesimi dengesi ile temel makroekonomik değişkenlerdeki bozulmalarda etkilidir.
6) KesbiçC. Yenal vd. (2005)	Türkiye ekonomisi için bütçe finansman aracı olarak iç borçlanmanın enflasyon üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.	Granger nedensellik testi	1989-2003 dönemine ait aylık veri -GSMH -Enflasyon -İç borç stoku -Kamu harcamaları -Para arzı İç borç faizi	Bütçe açıklarının finansmanında kısa vadeli avans kullanıldığında, enflasyonda artışa neden olduğu. İç borçlanma ile finansmanın kullanıldığı ise enflasyonun düşmekte olduğu tespit edilmiştir.

7)Ertel, Nesrin ve İnsel, Aysu (1993)	Türkiye ekonomisi enflasyonu etkileyen ana unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır.	En küçük kareler yöntemi	1981- 1991 dönemine ait aylık veri, -Reel faiz oranı -Kamu açıkları -Döviz kuru Enflasyon beklentisi	parasal genişleme ile kamu açıkları finanse edildiğinde, enflasyona neden olduğu tespit edilmiştir.
8)Tekin-Koru Ayça ve Özmen Erdal	Bütçe açıkları, parasal büyüme ve enflasyon arasındaki uzun dönemli ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme	1983- 1999 dönemi çeyreklik veri, -Konsolide bütçe açığı -M2Y -GSMH -TEFE	Bütçe açıkları ile enflasyon arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Bütçe açıkları içsel olarak parasal büyümeyi etkilemektedir.
9) Özmen, Mehmet ve Koçak, F. İdil (2012)	Uzun dönemde enflasyon, para arzı ve bütçe açığı arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	ARDL sınır testi yaklaşımı	1994:1-2011:4 dönemine ait çeyreklik veri, -enflasyon -M2 -Bütçe açığı/GSYH	Para arzı ile enflasyon arasında ilişki bulunmuştur. Ayrıca enflasyon ile bütçe açığı arasında ilişki bulunamamıştır.
10) Saatçioğlu, Cem ve Korap, Levent (2006)	Türkiye ekonomisi için enflasyon sürecinin belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmıştır.	VAR, eş bütünleşme	1988:01-2004:12 dönemine ait aylık veri, -TÜFE Merkez bankası kredilerindeki değişiklikler -DİBS faizi -Kamu malları fiyat endeksi -Rezerv para değişimi -Ücretlerdeki değişim	Döviz kuru değişimleri, kamu sektörü harcamaları gibi talep yönlü faktörler enflasyonun temel kaynağıdır. Ayrıca fiyat ataleti de enflasyonu etkilemektedir.
11) Doğru, Bülent (2014)	Türkiye ekonomisinde enflasyon ile bütçe açığı	Eş bütünleşme, Granger nedensellik	1978-2002 dönemine ait yıllık veri, -Enflasyon	Uzun dönemde bütçe açığı ve enflasyon oranı beraber hareket

	arasında ilişki analiz edilmiştir.	testi	-Döviz kuru -GSYH -Bütçe açığı/GSYH	etmektedir. Kısa dönemde ise bütçe açığı enflasyonu etkilemektedir.
12) Günaydın, İhsan (2004)	Bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme, Granger nedensellik testi	1971-2002 dönemine ait yıllık veri, -Konsolide bütçe açığı/GSMH -M1 -Enflasyon	Bütçe açıklarının enflasyona neden olduğu tespit edilmiştir
13) Öruç, Erhan(2016)	Bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişki analiz edilmiştir	Eş bütünleşme, Dinamik en küçük kareler yöntemi (DOLS)	1950-2014 dönemine ait yıllık veri, -Enflasyon -Bütçe açığı	Bütçe açığındaki artış enflasyonu artırmaktadır.

Tablo 2.3. :Bütçe Açığı- Cari Açık İlişkisi

1) Türkay, Hakan (2013)	Bütçe açığı ile cari açık ve yatırım-tasarruf açığı ilişkisi analiz edilmiştir.	Engle-Granger iki aşamalı yöntemi, Dinamik en küçük kareler yöntemi (DOLS)	1980-2012 dönemine ait yıllık veri, -Bütçe açığı/GSYH -Özel tasarruflar ile özel yatırım harcamaları arasındaki fark -Cari Açık/GSYH	Kısa dönemde tasarruf-yatırım açığının, cari açığı artırdığı ve uzun dönemde hem bütçe açığının hem de tasarruf-yatırım açığının cari açığı artırdığı tespit edilmiştir.
2) Ay, Ahmet vd. (2004)	Bütçe açıkları ve cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Granger nedensellik testi, Regresyon analizi	1992– 2003 dönemine ait yıllık veri, -Bütçe açığı -Cari açık -GSMH -Reel döviz kuru	Bütçe açıkları ve cari açıkların karşılıklı olarak birbirlerini etkiledikleri tespit edilmiştir.

3) Sever, Erşan ve Demir, Murat (2007)	Bütçe açıkları ve cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	VAR, Granger nedensellik testi	1987-2006 dönemine ait çeyreklik veri, -Kamu kesimi borçlanma gereği/ GSYH -DİBS faizi -Tüfe bazlı reel döviz kuru endeksi, -cari açık/GSYH	Bütçe açıkları cari açıkları artırmaktadır.
4) Ata, Ahmet Yılmaz ve Yücel, Fatih (2003)	Bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme, Granger nedensellik testi	1975-2002 dönemine ait yıllık veri, -Bütçe açığı -Cari açık	Bütçe açığı ile cari açık arasında uzun dönemli bir ilişki vardır.
5) Erdinç, Zeynep (2008)	Bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme, Granger nedensellik testi	1950-2005 dönemine ait yıllık veri, -Dış ticaret açığı -Konsolide bütçe açığı	Bütçe açıkları ile cari işlem açıkları arasında uzun dönemli, bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişki tespit edilmiştir.
6) Utkulu, Utku (2003)	Bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme analizi, Granger nedensellik testi	1950-2000 Dönemine ait yıllık veri, -Dış ticaret açığı -Bütçe açığı	Değişkenler arasındaki uzun dönem nedenselliğinin iki yönlü olduğu tespit edilmiştir. Bütçe açıklarındaki artış, dış ticaret açıklarını artırmaktadır.
7) Varol İyidoğan, Pelin ve Erkam, Serkan (2013)	Bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Granger nedensellik testi	1987:1- 2005:4 dönemine ait çeyreklik veri, -Bütçe dengesi/ GSYH -Cari işlemler/GSYH	Cari işlemler dengesinin, bütçe dengesini etkilediği tespit edilmiştir.

8) Aksu, Hayati ve Başar, Selim (2005)	Bütçe açıkları ile dış ticaret Açıkları arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	VAR	1989-2003 dönemine ait aylık veri, -Bütçe giderleri/ bütçe gelirleri -İthalat/ihracat	Bütçe açıkları dış ticaret açıklarını etkilemektedir. Dış ticaret açıkları ise bütçe açıklarını gecikmeli olarak etkilemektedir.
9) Gök, Barış ve Altay, N. Oğuzhan (2007)	Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme, VAR	1989-2005 dönemine ait aylık veri, -Bütçe açığı -Cari açık	Kısa dönemde bütçe açıklarının, cari açıkları etkilediği tespit edilmiştir.
10) Mangır, Fatih (2012).	Türkiye ekonomisinde ikiz açık teorisinin geçerliliği analiz edilmiştir.	Eş bütünleşme analizi	1980-2011 dönemine ait aylık veri, -Bütçe Dengesi/ GSYH -Cari hesap dengesi/ GSYH	Bütçe açığı ve cari açık değişkenleri uzun dönemde birlikte hareket etmektedirler.

3. AMPİRİK ANALİZ

Bu bölümde Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ekonometrik yöntemler yardımı ile analizi yapılmaktadır. Bu amaçla öncelikli olarak analizde kullanılan ekonometrik yöntemler hakkında metodolojik bilgiler verilecektir. Sonrasında uygulama sonuç tabloları yardımı ile anlatılacaktır. Bu bölümün son kısmında ise elde edilen sonuçlar teorik bilgiler yardımı ile yorumlanmaktadır.

3.1. Metodoloji

Metodolojik açıklamalar kısmının başında birim kök testlerine yer verilmektedir. Zira serilerin istatistiki sağlamlığının test edilmesi, analizin kalitesi açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ilk olarak serilerin birim kök taşıyıp taşımadığı incelenmelidir. İkinci aşamada ise değişkenler arasındaki istatistiki ilişkiyi incelemek amacı ile ARDL yöntemi hakkında bilgi verilecektir.

3.1.1. Ekonometri Literatüründe Geleneksel Olarak Kullanılan Birim Kök Testleri

Ampirik analizde kullanılacak olan zaman serisi yönteminde iktisadi şokların test edilmesine yönelik birçok birim kök testi bulunmaktadır. Bu araştırmada geleneksel birim kök testleri içerisinde en sık kullanılan Augmented (Genişletilmiş) Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron birim kök testleri kullanılmıştır.

3.1.1.1.

-Fuller Birim Kök Testi

Dickey-Fuller (1979) tarafından geliştirilen birim kök testindeki değişkenleri birinci dereceden otoregresif süreç olarak ele almıştır. Ancak otoregresif sürecin daha yüksek dereceden olması halinde Dickey-Fuller (1979) tarafından geliştirilen birim kök testini uygulamak mümkün değildir (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2007:321). Denklem 1. Gecikme uzunluğu p inci dereceden bir otoregresif AR(p) sürecini;

$$Y_t = \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Y_{t-2} + \alpha_3 Y_{t-3} + \dots + \alpha_p Y_{t-p} + \epsilon_t \quad (3.1)$$

şeklinde göstermiştir. Denklem 1’de Y_t değişkeni AR(p) süreci, AR(1) olarak düşünüldüğünde hata terimi beyaz gürültü olmayacaktır. Dolayısıyla hata terimi geçmişinden etkilenecek ve otokorelasyon sorunu yaşanacaktır. Böylece hata teriminin beyaz gürültü olduğu varsayımını kabul eden Dickey-Fuller testini geçersiz kılacaktır (Harris, 1995:32). Bu nedenle Y_t değişkeni AR(1) sürecini takip ederken hata terimi;

$$H_t = \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Y_{t-2} + \dots + \alpha_p Y_{t-p} + \epsilon_t \quad (3.2)$$

olacaktır. Bu nedenle hata terimindeki otokorelasyon sorununun kaldırılması gerekmektedir. Modele zaman serisinin gecikmeli değerleri eklenir veya 2 no’lu denklemde olduğu gibi hata terimindeki otokorelasyon kaldırılmaya çalışılır. 2 no’lu denklem AR(1) sürecini takip eden Y_t değişkeni olan yerine yazılırsa denklem 1’e eşit hale gelecektir. Hata ϵ_t ’nin otokorelasyonlu olması durumunda Augmented (Genişletilmiş) Dickey-Fuller (1979) test sınaması için 3 farklı regresyon elde edilir (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2007:321).

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Y_{t-2} + \dots + \alpha_r Y_{t-r} + \epsilon_t \quad (3.3)$$

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Y_{t-2} + \dots + \alpha_r Y_{t-r} + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 Y_{t-2} + \dots + \beta_r Y_{t-r} + \epsilon_t \quad (3.4)$$

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 Y_{t-2} + \dots + \alpha_r Y_{t-r} + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 Y_{t-2} + \dots + \beta_r Y_{t-r} + \gamma_1 + \gamma_2 + \dots + \gamma_r + \epsilon_t \quad (3.5)$$

3.3 no’lu regresyon sabit terimin ve trendin olmadığı modeli, 3.4 no’lu regresyon sabit terimin olduğu ve fakat trend değişkenin olmadığı modeli ve 3.5 no’lu regresyon ise hem sabit terimin hem de trend değişkenin olduğu modeli

göstermektedir. Karşılaştırma yaparken Augmented (Genişletilmiş) Dickey-Fuller (1979) test istatistiğinde istatistikleri kritik değerler ile karşılaştırılır. Eğer mutlak değer içerisinde istatistiği, MacKinnon kritik değerinden büyük olursa değişken durağan, tam tersi olarak mutlak değer içerisinde istatistiği MacKinnon kritik değerinden küçük olursa değişkenin birim köke sahip olduğu sonucuna varılır. Eğer değişkende birim kök varsa değişkenin birinci farkı alınıp durağan yani şoksuz hale getirilir.

3.1.1.2. Phillips-Perron (1988) Birim Kök Testi

Dickey-Fuller (1979) tarafından geliştirilen birim kök testi iktisadi şokların ekonometrik açıdan bağımsız ve değişmeyen varyansa sahip olduğu varsayımı üzerine kurulur. İktisadi krizlerin otokorelasyon yaşatmadığı ve hata teriminin ε_t ise *IID* ($0, \sigma^2_\varepsilon$ bağımsız ve özdeş dağılıma sahip olarak sıfır ortalama ve sigma kare varyansla dağıldığı varsayımına dayanmaktadır (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2007:363). Phillips-Perron (1988) söz konusu varsayımları elimine eden ve otokorelasyonu engellemek için parametrik süreçlere dayanmayan alternatif birim kök testi tasarlamışlardır (Phillips ve Perron, 1988:335).

Phillips-Perron (1988) doğrusal birim kök testinde üç tane en küçük kareler yöntemine dayalı regresyon modeli ele alınmıştır;

$$Y_t = \alpha + \beta Y_{t-1} + M_t \quad (3.6)$$

$$Y_t = \rho + \beta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.7)$$

$$Y_t = \rho + \beta \left(\frac{1}{2} T \right) + \beta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.8)$$

denklem 6, 7 ve 8'de T zaman boyutu olmak üzere ($t=1,2,\dots$), modelde birim kök hipotezi $\frac{1}{M}$ olarak test edilir. Eğer $M = 1$ ise değişkenin durağan olmadığı şeklindeki

hipotez kabul edilir. Bu nedenle $T(M-1)$ şeklindeki dağılım Phillips Perron (1988) birim kök testinde temel olmaktadır. Phillips Perron (1988) tarafından geliştirilen testin istatistiği limit dağılımı açısından Dickey Fuller benzediği için Dickey Fuller birim kök testinde kullanılan test istatistikleri aynı şekilde Phillips Perron içinde geçerli olduğunu göstermektedir. Farklı bir şekilde sadece Phillips Perron testinde kullanılan test istatistiği Z harfi ile gösterilmektedir.

Hata teriminin beyaz gürültü yaşamadığını iddia eden ve hata terimlerinin düşük bağımlı ve heterojen bir yapıya sahip olduğunu öne süren Phillips-Perron (1988);

$$Z_M = T(M-1) \frac{1}{2} \left(\sum_{t=1}^T y_t^2 - \frac{1}{T} \left(\sum_{t=1}^T y_t \right)^2 \right) \quad (3.9)$$

$$Z(t_M) = \left(\sum_{t=1}^T y_t - \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T y_t \right) \frac{1}{2} \left(\sum_{t=1}^T y_t^2 - \frac{1}{T} \left(\sum_{t=1}^T y_t \right)^2 \right) \quad (3.10)$$

Phillips-Perron (1988) birim kök testinin Dickey Fuller (1979) birim kök testindeki hata terimlerinin davranışlarına yönelik varsayımları yumuşatmasının asıl nedeni hata terimlerinin geçmiş değerlerinin MA süreci (hareketli ortalama) olarak ele almalarıdır. Bu nedenle Dickey Fuller (1979) birim kök testindeki otoregresif AR sürecinin Philips-Perron (1988) birim kök testinde olduğu gibi ARMA (otoregresif hareketli ortalama) sürecine evrildiğini işaret etmektedir. MA (hareketli ortalama) sürecinin dikkate alınmasıyla trend durağanlık olayı birim kök testinin daha iyi sonuçlar vermesini sağlamaktadır. (Aksu, 2014:391).

3.1.2. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (Autoregressive Distributed Lag, ARDL)

Peseran vd. (2001) tarafından ekonometri literatürüne katılan sınır testi kısıtsız şekilde tasarlanan hata düzeltme modelini ele aldığı için diğer eş bütünleşme (uzun dönemli ilişki) testlerine göre daha iyi sonuçlar elde edilmektedir. Sınır testinde model içinde hesaplanan test istatistiği eğer üst kritik sınır geçerse kısa ve

uzun dönem katsayılar elde edilebilmektedir. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) sınır testinde kullanılan kısıtsız hata düzeltme modeli şöyledir;

$$\Delta'gdp_t = D_{10} + \sum_{i=1}^m D_{1i}' \Delta'gdp_{t-i} + \sum_{i=1}^m D_{12i}' \Delta'pd_{t-i} + \sum_{i=1}^m D_{13i}' \Delta'gdp_{t-i} + u_i \quad (3.11)$$

sabit terim D_{10} , birinci farkları şeklinde ifade edilmektedir. 3.11 no'lu denklem tahmin edilir ve eş bütünleşmeyi bulmak için F testi kullanılır. Sıfır hipotezi $H_0: G_2 = 0$ şeklinde olup eş bütünleşme yoktur hipotezini ifade etmektedir. Alternatif hipotez ise $H_1: G_2 \neq 0$ şeklinde olup değişkenler arasında uzun dönemli ilişki vardır hipotezini ifade etmektedir. Hesaplanan F test istatistiği, Peseran vd. (2001) tarafından ortaya konulan kritik değerler ile karşılaştırılır. Buna göre hesaplanan F test istatistiği, alt sınırdan küçükse eş bütünleşme olmadığını gösteren sıfır hipotezi kabul edilir. Eğer hesaplanan F test istatistiği, üst sınırdan büyük olursa eş bütünleşme olduğunu gösteren alternatif hipotez kabul edilmektedir. Hesaplanan F istatistiği alt sınır ile üst sınır arasında kalırsa uzun dönemli ilişkinin olup olmadığına dair bir şey söylenemez. 3.11 no'lu denklem ile ;

$$\Delta'gdp_t = D_{10} + \sum_{i=1}^m D_{1i}' \Delta'gdp_{t-i} + \sum_{i=1}^m D_{12i}' \Delta'pd_{t-i} + u_i \quad (3.12)$$

modeli belirlenir. Eş bütünleşmeyi ifade eden katsayılar elde edilir. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) baz alan hata düzeltme modeli;

$$\Delta'gdp_t = D_{10} + \sum_{i=1}^m D_{1i}' \Delta'gdp_{t-i} + \sum_{i=1}^m D_{12i}' \Delta'pd_{t-i} + \sum_{i=1}^m D_{13i}' ECT_{t-i} + u_i \quad (3.13)$$

ECT_{t-1} ifadesi hata düzeltme terimini göstermektedir. Hata düzeltme terimi değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin ortaya konulduğu modelin bir dönem gecikmeli değerini ifade etmektedir (Narayan ve Smith, 2005: 1112).

3.2. Ampirik Sonuçlar

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde 1968-2015 döneminde kamu borç stokunun gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı (Public debt, PD) ve gayrisafi yurtiçi hasılanın (Gross domestic product ,GDP) büyüme hızı değişkenleri kullanılmıştır. Değişkenler Uluslararası Para Fonu (IMF) veri tabanı olan International Financial Statistics (IFS)'den elde edilmiştir. Bu bölümde öncelikle değişkenlere ait grafiksel ve tanımsal istatistiklere yer verilecektir. Daha sonra değişkenler üzerinde iktisadi krizlerin etkisinin olup olmadığını test etmek amacıyla geleneksel Dickey-Fuller (1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) doğrusal birim kök testlerinin sonuçlarına yer verilecektir. Ampirik analizlerin yer aldığı bu bölümde son olarak değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi tespit etmek amacıyla Peseran vd. (2001) tarafından ekonometri literatürüne katılan sınır testi Gecikmesi Dağıtılmış Otoresresif Model (ARDL) sonuçlarına yer verilecektir.

Tablo 3.1. Değişkenler Arasında Korelasyonlar

	PD	GDP
PD	1	0.121948
GDP	0.121948	1

Kamu borç stoku ile gayrisafi yurtiçi hasıla arasında doğrusal ilişkiyi gösteren korelasyon katsayısı 0 ile 1 arasında değişmektedir. Korelasyon katsayısının sıfır olması iki değişken arasında ilişki olmadığını, bir olması ise iki değişken arasındaki ilişkinin tam olduğunu yansıtmaktadır. Kamu borç stoku ile gayrisafi yurtiçi hasıla arasındaki büyüme hızı ilişkisi pozitif ve sıfıra yakın bir şekilde zayıf olduğu görülmektedir. Buna göre kamu borç stoku arttığı zaman dışlama etkisi ile birlikte büyüme hızının azaldığı düşünülmektedir.

Tablo 3.2. Değişkenlere ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Maksimum	Minimum	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera
PD	37.572	77.935	19.036	12.879	1.288	4.857	20.185 (0.00)***
GDP	4.641	10.681	-5.962	4.072	-0.938	3.398	7.369 (0.025)**

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir. ***, ** ve * değerleri sırasıyla %1 (0.01), %5 (0.05) ve %10 (0.1) anlam seviyelerinde değişkenlerin normal dağılıklarını göstermektedir.

Tanımlayıcı istatistiklerin yer aldığı tabloya göre standart sapma değeri kamu borç stokunda daha yüksektir. (12.879>4.072). Kamu borç stokunun aldığı en yüksek değer kriz dönemi olan 2001 yılında %77.935 ve en düşük değer ise 1974 yılında %19.036'dır. 1968-2015 döneminde kamu borç stokunun ortalaması ise %37.572'dir. Gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızının ise aldığı en yüksek değer 1976 yılında %10.681 ve en düşük değer ise yine bir kriz döneminde yaşanan 2001 yılında % -5.962'dir. 1968-2015 döneminde gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızı ve dolayısıyla Türkiye ekonomisi büyüme hızı ortalama %4.641'dir. Çarpıklık katsayısı¹ göre kamu borç stoku değişkeni sağa çarpık ve gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızı ise sola çarpıktır. Basıklık katsayısına² göreyse her iki değişken diktir.

Jarque-Bera tarafından geliştirilen normallik testinde ise sıfır hipotezi değişken normal dağılır, alternatif hipotezse değişken normal dağılmaz şeklindedir. Eğer olasılık değerleri %1 (0.01), %5 (0.05) ve %10 (0.1) anlam seviyesinden büyük olursa değişkenin normal dağıldığını gösteren sıfır hipotezi kabul edilmektedir.

¹Çarpıklık için S D_3 0 için sola çarpık \tilde{O}^{\uparrow}
0 için simetrik \llcorner
/0 için sağa çarpık $\circ \tilde{D}$

²Basıklık için K D_4 3 için basık \tilde{O}^{\uparrow}
3 için normal \llcorner
/3 için dik \llcorner

Olasılık değerleri ele alınırsa bütün değerler bu anlam seviyelerinden yüksek olduğu için normal dağılımın olduğu sıfır hipotezi kabul edilir. Buna göre hem kamu borç stoku hem de gayrisafi yurtiçi hâsıla büyüme hızı normal dağılım göstermektedir.

Ekonometri literatüründe iktisadi krizlerin değişkenler üzerindeki etkisi birim kök olarak adlandırılmaktadır. İktisadi krizlerin etkisinde kalmış bir değişkenden güvenilir sonuçlar elde edilemeyeceği için söz konusu bu krizlerin etkisinin değişkenden arındırmak gerekmektedir. Ancak ilk olarak değişkenlerin iktisadi krizlere ve şoklara maruz kalıp kalmadığını tespit etmek gerekir. Bu nedenle birim kök testleri yapılmaktadır. Bu kısımda ekonometri teorisinde Dickey-Fuller (1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) tarafından geliştirilen doğrusal birim kök testleri yapılmıştır.

Tablo 3.3.ADF (1981) ve PP (1988) Birim Kök Testi Sonuçları

		ADF	PP			ADF	PP	
Düzey	<i>Sabit</i>	PD	-1.728 (0)	-2.021 (3)	PD	-6.175	-6.204	
			[0.410]	[0.276]		(0)	(2)	
	GDP	-1.852 (0)	-2.465 (3)	GDP	-11.185	-21.823		
		[0.516]	[0.352]		(0)	(11)		
	Birinci Farklar	<i>Sabit+Trend</i>	PD	-1.800 (0)	-2.202 (3)	PD	-6.122	-6.154
				[0.688]	[0.477]		(0)	(2)
GDP		-1.564 (0)	-2.581 (3)	GDP	-11.059	-21.787		
		[0.678]	[0.397]		(0)	(11)		
				[0.00]***	[0.00]***	[0.00]***	[0.00]***	

Not: ***, ** ve * değerleri sırasıyla %1 (0.01), %5 (0.05) ve %10 (0.1) anlam seviyelerinde serilerin durağanlıklarını göstermektedir. Parantez içindeki değerler Schwarz bilgi kriterine göre optimal gecikme uzunluğunu göstermektedir. Köşeli parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir. ADF testi için: Mac Kinnon (1996) kritik değerleri sabitte 1 %, 5 % ve 10 % değerleri için sırasıyla 3.485, -2.885, -2.579 ve sabit + trend için 1 %, 5 % ve 10 % olasılık değerleri için sırasıyla -3.483, -2.884, -2.579. PP testi için: Mac Kinnon (1996) kritik değerleri sabitte 1 %, 5 % ve 10 % değerleri için sırasıyla 3.485, -2.885, -2.579 ve sabit + trend için 1 %, 5 % ve 10 % olasılık değerleri için sırasıyla -4.033, -3.446 ve -3.148.

Dickey-Fuller (1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) birim kök test sonuçları Tablo 3.3'de yer almaktadır. Dickey-Fuller (1981) ve Phillips ve Perron

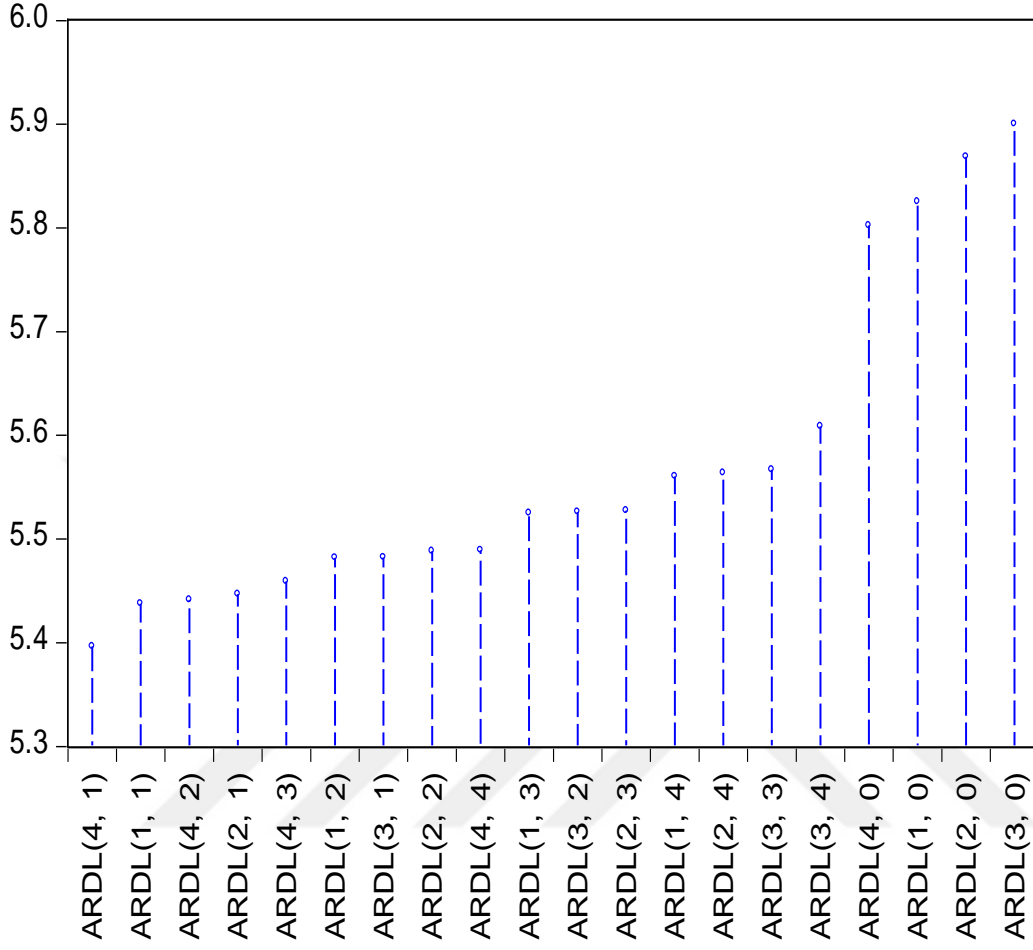
(1988) test sonuçlarına göre kamu kesimi borç stoku ve gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızı değişkenleri düzey değerlerinde birim kök taşımaktadır. Birim kök çıkması söz konusu bu değişkenlerin iktisadi şokların etkisinde olduğunu göstermektedir. Ancak kamu kesimi borç stoku ve gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızı değişkenlerinin birinci farkları alındığında birim kök sorununun ortadan kalktığı görülmektedir.

Uzun dönemli ilişki araştırılırken model;

$$gdp \quad {}_0 D_1 pd \quad \mathcal{L} \quad (3.14)$$

şeklindedir. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model ARDL modelinde optimal gecikme uzunluğu tespit edilirken minimum gecikme uzunluğunu bulmak amacıyla Akaike bilgi kriteri kullanılmıştır. Yıllık veri olduğu için maksimum gecikme uzunluğunda 4'ten başlanmıştır. Akaike bilgi kriterine göre seçilen optimal gecikme uzunluğu aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Şekil 3.1. Akaike Bilgi Kriterine göre İlk 20 Model
Akaike Information Criteria

Kamu kesimi borç stoku ve gayrisafi yurtiçi hâsıla büyüme hızı değişkenleri arasında eşbütünleşme ilişkisi ARDL (4,1) olarak tespit edilmiştir. Alternatif diğer kriterler ile seçilen bu modele ilişkin sonuçlar EK 1’de yer almaktadır.

Şekil 3.2.Eşbütünleşme İlişkisinin Tespit Edilmesi ve Sınır Testi Sonuçları

Test	Değer	k (Eşbütünleşme Sayısı)
F İstatistiği	12.03387	1
Kritik Değerler		
Anlam Seviyesi	I(0)	I(1)
%10	3.02	3.51
%5	3.62	4.16
%2.5	4.18	4.79
%1	4.94	5.58

Hesaplanan F istatistik değeri alt ve üst sınırlardan büyük olduğu için iki değişken arasında 1 adet eş bütünleşme ilişkisinin olduğunu gösteren alternatif hipotez kabul edilmektedir. Bu modele ilişkin sonuçlar Tablo 3.5'te verilmektedir.

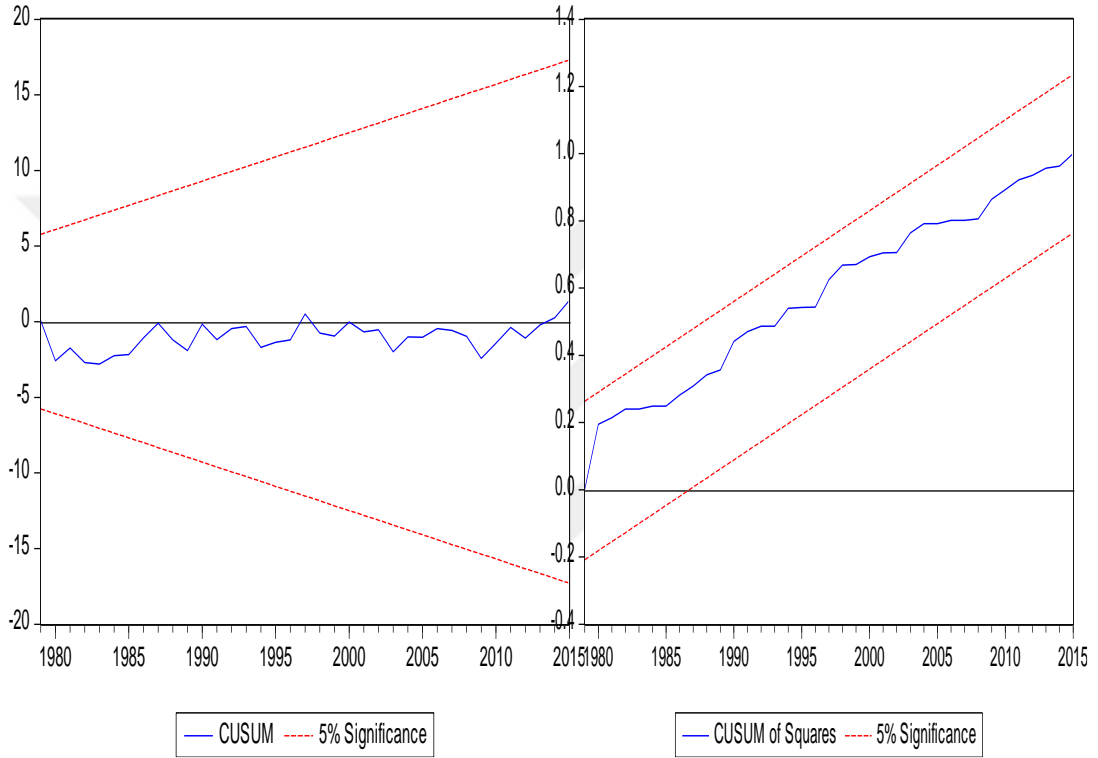
Şekil 3.3.ARD(4,1) Modelinin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği (olasılık değeri)
gdp(-1)	0.008219	0.067 (0.976)
gdp(-2)	-0.167785	-1.345 (0.186)
gdp(-3)	-0.091360	-0.735 (0.466)
gdp(-4)	-0.283561	-2.276 (0.028)**
pd	0.396563	-4.811 (0.00)***
pd(-1)	0.377965	4.593 (0.00)***
sabit terim	7.721869	3.345 (0.00)***
$R^2=0.641$ $F_{stat}=5.877$ (0.00) $AIC=5.396$ Ramsey Reset Test 1.041 (0.336) Breusch-Godfrey LM 0.778 (0.692) White Heteroscedasticity 0.939 (0.523)		

Not: .***, **, * göstergeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerini göstermektedir.

Belirlilik katsayısı R^2 değerine göre gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızındaki değişmelerin yaklaşık %64.1'i modelde yer alan değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Ramsey reset testinin sonuçlarına göreyse model kurma hatasının olmadığı görülmektedir. Modelde değişen varyans (Heteroscedasticity, White) ve otokorelasyon (autocorrelation, Breusch-Godfrey LM) sorunu bulunmamaktadır.

Şekil 3.4.CUSUM ve CUSUMSQ Grafikleri

Bahmani-Oskooee ve Ng'nin (2002) çalışmalarında belirttiği gibi CUSUM ve CUSUMSQ test istatistikleri %5 anlam seviyesinde kritik sınırlar içindeyse gecikmesi dağıtılmış otoregresif modeldeki katsayıların istikrarlı olduğu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilebilir. Ancak sınırların dışındaysa katsayıların istikrarlı olduğu ifade eden sıfır hipotezi reddedilir. Yukarıda yer alan Grafik 3.6 bir bütün olarak düşünüldüğünde yapısal kırılmaların modelde olmadığı ve uzun dönem eş bütünleşme ilişkisini gösteren katsayıların istikrarlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.5.Hata Düzeltme Modeli ve Uzun Dönem Katsayılar

	Değişkenler	Katayılar	t-istatistiği (olasılık değeri)
Eş bütünleşme Formu	gdp(-1)	0.542705	2.587 (0.013)**
	gdp(-2)	0.374920	2.205 (0.033)**
	gdp(-3)	0.283561	2.362 (0.023)**
	pd	0.396563	-5.105 (0.00)***
	ECT _{t-1}	-0.684435	-6.168 (0.00)***
Uzun Dönem Katsayılar	pd	0.012120	2.465 (0.021)**
	sabit terim	5.032220	4.795 (0.00)***

Not: .***, **, * göstergeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerini göstermektedir.

Uzun dönemli katsayılar incelendiğinde hem sabit terim %1 anlam seviyesinde hem de kamu borç stoku değişkeni %5 anlam seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Kamu borç stoku %1 arttığında gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızı % 0.012 artmaktadır. Söz konusu bu düşük oranın ilk nedeni kamu bankalarının uluslar arası piyasalardan borçlanmaya başlaması nedeniyle gerçekleştiği söylenmiştir. Klasik iktisatçılara göre kamu kesimi yalnızca saf kamusal mal üretmeli ve denk bütçe politikası izlemelidir. Bu nedenle devletin harcamalarını normal gelirlerle karşılaması ve olağan üstü durumlar haricinde borçlanmaması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Rakamsal bazda katsayının düşük çıkması maliye politikasında Klasik iktisadi anlayışın daha geçerli olduğu sonucuna götürmektedir. Bununla birlikte Neo-Klasik iktisatçılara göre gelişmekte olan ülkelerde dış borç stoku ile büyüme hızı arasında zayıf ilişki olmasının en büyük nedeni olarak nitelikli insan kaynağı eksikliği, yönetimdeki eksiklikler, politik dalgalanmalar ve kurumsal altyapı eksiklikleridir. (Bilginoğlu ve Aysu, 2008).

Hata düzeltme katsayısı (ECT_{t-1}) negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre ise kısa dönemde meydana gelen dengeden sapmalar değişkenleri uzun dönemde yeniden dengeye yaklaştırdığını gösterir.

Hata düzeltme katsayısı $-0,684435$ 'tir. Buna göre kısa dönem ortaya çıkan şokların bir dönem sonra $\%5.032$ 'nin giderildiği ve uyarlanma sürecinin gerçekten hızlı olduğu görülmektedir. Ayrıca hata düzeltme katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olması uzun dönemde kamu borç stokundan gayrisafı yurtiçi hâsıla büyüme hızına uzun dönemde nedensellik olduğunu göstermektedir.

3.3. Değerlendirme

Bu bölümde bütçe açıklarının Türkiye ekonomisinde ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini bulmak amacı ile ampirik analiz yapılmıştır. Bu amaç ile 1968 ve 2015 yılları arasında geçen sürede kamu borç stoku ile ekonomik büyüme verileri arasındaki ilişki incelenmiştir. İnceleme yapılırken birim kök testlerinden ve eş bütünleşme testlerinden faydalanılmıştır. Öncelikle ADF birim kök testi serilere uygulanmış ve serilerin birinci farklarda durağanlaştığı görülmüştür. İkinci aşamada ARDL eş bütünleşme testi uygulanmış ve uzun dönemde iki seri arasındaki ilişkinin varlığı ve var ise nasıl bir yoğunlukta olduğu elde edilmeye çalışılmıştır.

Ampirik analiz sonucunda değişkenlere ait seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bundan dolayı ekonomik büyüme ve bütçe açıkları arasında Türkiye ekonomisinde tarihsel süreçte bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Dahası bütçe açıklarının tıpkı Keynesyen düşüncede olduğu gibi bir ekonomi politikası aracı olduğu, ekonominin yavaşladığı dönemlerde büyüme hızını artırmak amacı ile kullanılabileceği, Türkiye ekonomisinin özellikle kriz sonrası dönemlerde bu araca başvurduğu sonucuna ulaşmak mümkün olabilir.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Üretim faktörlerinin ve faktör gelirlerinin hem ülkeler arasında hem de bölgeler arasında dengesiz dağılımı makroekonomi politikalarında, politika yapıcılarını önemli kararlar almaya sevk etmiştir. Gelişmekte olan piyasalarda gelir düzeyindeki düşüklükten kaynaklanan tasarruf oranları düşüklüğü yatırımların finansmanında dış kaynak kullanımını ön plana çıkarmıştır. Dış kaynak kullanımının ön plana çıkmasıyla, Türkiye ekonomisinde de doğrudan ve dolaylı sermaye yatırımlarının artırılması ve dış borç kullanımı ön plana çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkeler ile birlikte Türkiye ekonomisinde de dış kaynak kullanımı öneminin artması ve bununla birlikte dış kaynak kullanımının kamu kesimi gelirleri içinde payının artması diğer makroekonomik değişkenleri etkilemektedir. Bu etkileşimin yönünün ve derecesinin belirlenmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde 1968-2015 döneminde kamu borç stokunun gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı ve gayrisafi yurtiçi hâsılanın büyüme hızı değişkenleri, zaman serisi analizi yöntemleri ile incelenmiştir. Değişkenlerin iktisadi şokların etkisinde kalıp kalmadığını tespit etmek amacıyla Dickey-Fuller (1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) tarafından geliştirilen doğrusal birim kök testleri uygulanmıştır. Birim kök testleri sonucunda her iki değişkenin de düzey değerlerinde birim kök taşıdıkları, dolayısıyla iktisadi krize maruz kaldıkları görülmüştür. Bununla birlikte birinci farkları alındığında, değişkenlerin iktisadi şokların etkisinden arındığı görülmüştür. Hem ekonometri hem de iktisat teorisi açısından iktisadi şokların etkisini kaldırmak amacıyla değişkenlerin birinci farkları alınarak ampirik analize devam edilmiştir. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) modelinde, Akaike bilgi kriterine göre seçilen optimal gecikme uzunluğu dört olarak tespit edilmiştir. Kamu kesimi borç stokunun ve gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızının değişkenleri arasında eş bütünleşme ilişkisi ARDL (4,1) olarak tahmin edilmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi tespit etmek amacıyla sınır testi yapılmıştır. Hesaplanan test istatistikleri ile tablo değerleri karşılaştırıldığında iki değişken arasında bir adet eş bütünleşme (uzun dönemli) ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Gecikmesi dağıtılmış otoregresif model ARDL(4,1) sonuçlarına göre; R^2 değerine göre gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme hızındaki değişmelerin yaklaşık %64.1'i

modelde yer alan değişkenler tarafından açıklanmaktadır, model kurma hatasının olmadığı, değişen varyans ve otokorelasyon sorunu bulunmadığı anlaşılmıştır. Bahmani-Oskooee ve Ng (2002) tarafından geliştirilen CUSUM ve CUSUMSQ testlerine göre yapısal kırılmaların modelde olmadığı ve uzun dönem eş bütünleşme ilişkisini gösteren katsayıların istikrarlı olduğu görülmektedir. Gecikmesi dağıtılmış otoregresif model ile elde edilen hata düzeltme modeli sonuçlarına göre kamu borç stoku %1 arttığında gayrisafi yurtiçi hâsıla büyüme hızı %0.012 artmaktadır. Hata düzeltme katsayısına göre kısa dönem ortaya çıkan şokların bir dönem sonra %5.032'nin giderildiğini ve uyarlanma sürecinin gerçekten hızlı olduğu görülmektedir. Ayrıca hata düzeltme katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olması uzun dönemde kamu borç stokundan gayrisafi yurtiçi hâsıla büyüme hızına uzun dönemde nedensellik olduğunu göstermektedir. Daha önce literatür incelemesinde verildiği üzere hem teorik hem de ampirik olarak iktisat teorisinde kesin bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu çalışmadan çıkan temel sonuç; kamu kesimi borç stokunun, gayrisafi yurtiçi hâsıla üzerinde pozitif etkisinin olduğu yönündedir.

Türkiye ekonomisinde kalkınma planları ile birlikte başlayan ekonomik büyüme ve kalkınma beraberinde bütçe açıklarını gündeme getirmiştir. Bu durum, gelişmiş ülkelerdeki dönemsel ve arazi sorunlardan ziyade Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülkenin yaşadığı yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Türkiye ekonomisinde yetersiz sermaye birikiminden kaynaklı olarak, 1980 yılında yapılan ekonomik programla birlikte bütçe açıkları kronik bir problem olmuştur. 5 Nisan, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile birlikte kamu kesimi borçlanma gereği hem azalmış hem de vade yapısı bakımından önemli değişiklikler göstermiştir. Türkiye ekonomisinde son on yıllık dönemde uygulanan mali disiplin ve etkin kamu borç yönetimi neticesinde Avrupa Birliği tanımlı brüt kamu borç yükü önemli oranda azaltılmıştır. Kamu brüt borç stokunun düşürülmesi ile birlikte kamu borç stokunun vadesi uzatılmış, böylece faiz riski azaltılmıştır. Bu nedenle ekonomik aktörler ulusal para cinsinden borçlanmaya yönelmiş ve kur riski de hafiflemiştir. Kamu bütçe politikasındaki bu sıkı duruş, global krizle birlikte hissedilen reel sektördeki zayıflıkları kamu gücüyle canlandırma amacıyla kullanılabilir. Bu nedenle ekonomik aktörler ulusal para cinsinden borçlanmaya yönelmiş ve kur riski de hafiflemiştir. Kamu bütçe politikasındaki bu sıkı duruş, global krizle birlikte hissedilen reel sektördeki zayıflıkları kamu gücüyle canlandırma amacıyla kullanılabilir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, kamu borç stoku ile ölçülen kamu harcamalarından kaynaklanan bütçe açıkları, ekonomik büyümenin önemli bir motoru olma görevini Türkiye ekonomisinde halen devam ettirmektedir. Tipik olarak özel sektörün ekonomik büyümeyi canlandırmakta yetersiz kaldığı dönemlerde devlet ekonomik büyümenin sürdürülebilir hale gelmesi için kamu borç stokunu artırmak suretiyle harcamalarını artırmakta ve böylece bütçe açığının oluşmasına izin vermektedir.

2008 krizi sonrasında tüm dünya ekonomilerinde olduğu gibi, Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik yavaşlamanın telafi edilebilmesi için, mali disiplin hedefinden bir miktar ödün verilerek bütçe açığının son dönemde artmasına izin verilmiştir.

Kriz dönemlerinde kamu harcamalarını artırmak sık yapılan bir uygulamadır. Bu uygulamada önemli olan kamu harcamalarının verimli alanlara yapılması ve ülke ekonomisi için pozitif dışsallık sağlaması konusudur. Önemli olan kamu harcamalarının artması değil, verimli ve geri dönüşü olan alanlara yapılmasıdır. Altyapı yatırımları gibi pozitif dışsallık sağlayan harcamalar, taşıma maliyetlerini düşürmek, ulaşımı kolaylaştırmak, ithal edilen petrol gibi yakıtların kullanımını azaltma gibi birçok olumlu etki ortaya çıkarmaktadır. Bu durum ülke ekonomisinde verimliliği artırarak, ekonomik aktivitenin artmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde kamu harcamalarını ARGE faaliyetlerine yönlendirmek, gerek özel sektörün verimliliğini artıracak gerekse KİT'ler vasıtasıyla yapılan üretimi daha ekonomik kılacaktır.

Kamu harcamalarının, kriz dönemlerinde etkili olmasını sağlayan bir diğer faktör ise bu harcamaların tüketim veya yatırım üzerinden ekonomiye tekrar dönmesidir. Özel sektörün yatırım harcamalarındaki azalışı, kamu harcamalarındaki artış ile telafisi mantığına dayanan bu tarz politika uygulamalarının daha etkin olması için, kamu harcamaları neticesinde geliri artan hane halkı üyelerinin yani vatandaşların, bu gelirin önemli bir kısmını harcaması ve bu şekilde ekonomide talep artışı yaşanmasıdır. Bu nedenle gelirin önemli kısmını harcayan, istihdamı kolay olan vasıfsız işçilerin çalışabileceği projelerin faaliyete geçirilmesi önemli olacaktır.

Altyapı yatırımları, hem vasıfsız işçilerin istihdamı hem de daha önce bahsedilen dışsallıkları ortaya çıkarması açısından önemli bir kamu faaliyet alanıdır.

KAYNAKÇA

Acar, Fatih (2013). “Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001- 2013)”. Çalışma Dünyası Dergisi, 1 (2), 15 – 32.

Abdioğlu, Zehra ve Terzi, Harun (2009). “Enflasyon ve Bütçe Açıkları İlişkisi: Tanzi ve Patinkin Etkisi”. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 23(2). 195-211.

Adıyaman, Ahmet Turan (2006). “Dış Borçlarımız ve Ekonomik Etkileri”, Sayıştay Dergisi, Sayı 62, Temmuz- Eylül

Akçoraoğlu, Alpaslan ve Yurdakul, Funda (2004). “Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon Ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. Cilt: 59. Sayı: 1. 1-25.

Akçay, Osman Cevdet; Alper, Emre ve Özmucur, Süleyman (1996). “Budget Deficit, Money Supply and Inflation: Evidence from Low and High Frequency Data for Turkey”. Boğaziçi University Institute of Social Sciences. Working Paper. 96- 120.

Akdoğan, Abdurrahman, Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, Ankara, 2002.

Aksu, Hayati ve Başar, Selim (2005), “İkiz Açıklar Hipotezi’nin Türkiye Açısından Araştırılması”. İktisat İşletme ve Finans. 20(234). 95-113.

Aksu, Levent (2014), “ Türkiye’de 1960-2009 Yıllarını Kapsayan Dış Ticaret Politikalarının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,Cilt:16, Sayı:1.

Aktan, Coşkun Can, Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2000.

Aktan, Coşkun Can, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2002.

Altıntaş, Halil, Çetinkaya, Hakan ve Taban, Sami, (2008). “Türkiye’de Bütçe Açığı, Parasal Büyüme ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi: 1992–2006”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:8. Sayı:2. 185.

Arıcan, Erişah (2005). Ricardocu Denklik Teoremi ve Teorilerde Kamu Açıklarına İlişkin Yaklaşımlar. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 20 (1), 77 – 94.

Arısoy, İbrahim (2005). “Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.14. Sayı 2. 63-80.

Ata, Ahmet Yılmaz ve Yücel, Fatih (2003).“Eş-Bütünleşme Ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 12. Sayı 12. 97- 110.

Ay, Ahmet vd (2004). “Bütçe açığı-Cari İşlemler Açığı Arasındaki İlişki. Türkiye Örneği(1992-2003)”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 12. 75-82.

Bahmani-Oskooee, Mohsen and Raymond Chi Wing NG; (2002), “Long-run Demand for Money in Hong Kong: An Application of the ARDL Model”, International Journal of Business and Economics, 1(2), pp. 147–155.

Balcerowicz, L.,& Rzonca, A. (2008). “A Non-Stimulating Stimulus?”CASE Network E-briefs, 10/2008.

Barışık, Salih. ve Kesikoğlu, Ferdi. (2006). “Türkiye’de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi (1987-2003 VAR, Etki-Tepki Analizi, Varyans Ayrıştırması)”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 64(4). 59-82.

Barro, Robert & Redlick, Charles (2009). “Macroeconomic Effects from Government Purchases and Taxes”. NBER Working Paper, No. 15369.

Başar, Selim, Aksu, Hayati (2009), “Türkiye İçin İkiz Açıklar Hipotezi'nin Tahmini: Bir Sınır Testi Yaklaşımı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 64, Sayı 4, s. 1

Bayraktar, Cahide. (2012). Keynes ve Refah Devleti. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 247 – 261.

Beetsma, Roel; Giuiodori, Massimo & Klaassen, Franc. (2008).” The Effects of Public Spending Shocks on Trade Balances and Budget Deficits in the European Union”. Journal of the European Economic Association, 6(2-3): 414-423.

Bernheim, Douglas. (1989). “A Neoclassical Perspective on Budget Deficits”. Journal of Economic Perspectives, 3(2):55-72.

Bilginoğlu, Mehmet Ali ve Aysu, Ahmet (2008). “Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008,1-23.

Blejer, Mario & Cheasty, Adrienne, (1999)“How To Measure The Fiscal Deficit”, (Mali Açık Nasıl Ölçülür?), Çeviren: Hüseyin Şen, Maliye Dergisi, Sayı:131.

Blinder, Alan Stuart (2004). “The Case Against Discretionary Fiscal Policy”. CEPS Working Paper, No. 100.

Brunner, Karl (1982). Is “Supply-side Economics Enough?”Cato Journal, 2(3): 843-849.

Bulut, Cihan, Kamu Açıkları, Enflasyon, Faiz Oranı ve Döviz Kuru İlişkileri, DerYayınları, İstanbul, 2002.

Chowdhury, Abdur (2004). “Private Savings in Transitional Economies: Are there Terms of Trade Shocks? Comparative Economics Studies”.(46): 487-514.

Corsetti, Giancarlo & Müller, Gernot. (2012). “International Economic Cooperation and the International Transmission of Fiscal Policy”. CEPR Discussion Paper, 8748.

Dalyop, Gyang. (2010). "Fiscal Deficits and Growth of Domestic Output in Nigeria". JOS Journal of Economics, 4(1): 153-173.

De Castro, F. & Garrote, D. (2012). "The Effects of Fiscal Shocks in the EMU and Differences with the US". Documentos de Trabajo. No. 1224.

Demir, Murat; Çevik, Savaş ve Beşer, Kemal (2014)." Kamu Kesimi Finansman Açıklarının Ekonomik Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme". Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 20 (1). 247-267.

Dickey, David & Wayne FULLER. (1979). "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root".Journal of the American Statistical Association. 74(366), 427-431.

Dickey, David & Wayne FULLER. (1981). "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root"Econometrica 49. 1057-72.

Dikkaya, Mehmet. (1999). Farklı Döviz Kuru Sistemlerinde Para ve Maliye Politikası Analizi, ve Optimum Para Politikaları. Liberal Düşünce, Güz, 137 – 141.

Dileyici, Dilek - Özkıvrak, Özlem (2001). 'Bütçe Anlayışındaki Değişim Süreci Denk Bütçe İlkesinin Erozyonu Ve Açık Bütçe Politikası', Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Dergisi.Sayı 3. yıl 1.93- 115.

Direkçi, Tuğba (2006). "Kamu Açıklarının Makroekonomik Etkileri: Türkiye Çalışması". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğru, Bülent (2014). "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Bütçe Açığı ve Enflasyon Arasında Nedensellik İlişkisi Var mıdır? 1978-2002 Dönemi Türkiye Örneği". Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 9(1). 113- 129.

Eğilmez, Mahfi, Hazine, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.

Eisner, Robert (1989). "Budget Deficits: Rhetoric and Reality". Journal of Economic Perspectives,3(2): 73-93.

Eker, Aytaç – Meriç, Metin, Devlet Borçları (Kamu Kredisi), Anadolu Matbaası, İzmir, 2000.

Erdinç, Zeynep (2008). “İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye’de 1950-2005 Yılları Arasında Eşbütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Testi ile İncelenmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 8(1). 209-222.

Ertel, Nesrin ve İnel, Aysu (1993).”Türkiye’de Kronik Enflasyon Süreci ve Antienflasyonist Politikaların Etkinliği, 1981- 1991”. ODTÜ Gelişme Dergisi. Sayı:20/3.299- 312.

Fatas, Antonio & Mihov, Ilian (2009). “Why Fiscal Stimulus is Likely to Work”. International Finance, 12(1): 57- 73.

Feldstein, Martin (2009). “Rethinking the Role of Fiscal Policy”. American Economic Association, 99(2): 556- 59.

Feyzioğlu, Bedii Necmettin ve Karakaş, Esen (1989). Ricardocu Denklik Teoremi Üzerine. Maliye Sempozyumu, Mayıs 1989, 1 – 14.

Fischer, Stanley (1993). ‘The Role of Macroeconomic Factors in Growth’, NBER Working Paper No. 4565.

Gök, Barış ve Altay, N.Oğuzhan (2007). “Türkiye’de İkiz Açıklar Hipotezi: 1989-2005”. Tisk Akademi. 2(3).

Gökçe, Atilla ve Çakmak Umut (2016). “Long-Term Relationship between Inflation and Public Sector Deficit in the Turkish Economy and its Macroeconomic Implications (1975–2014)” Journal of Economics and Behavioral Studies. Vol. 8. No: 4. 109-122.

Gömlüksiz, Mustafa ve Alagöz, Mehmet (2012). “İktisadi Büyüme Olgusuna Ekonometrik Bir

Yaklaşım:“Brimch” Ülkeleri Ve Türkiye Örneği”. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik AraştırmalarDergisi.12 (24). 121- 148.

Grossman, Philip (1990). "Government and Growth: Cross-sectional Evidence". *Public Choice*, (65): 217- 227.

Gümüş, Salih (2008). "Türkiye'de Bütçe Açıkları ve Finansman Yöntemlerinin Makroekonomik Etkileri". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günaydın, İhsan (2004). "Bütçe Açıkları Enflasyonist Midir? Türkiye Üzerine Bir İnceleme". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 6, Sayı:1. 143- 159.

Günaydın, İhsan (2006). Türkiye'de Kamu ve Özel Yatırımlar Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz. *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 20 (1), 177 – 195.

Heller, Peter, Haas, Richard & Mansur, Ahsan (1986). "A Review of the Fiscal Impulse Measure". *IMF Occasional Papers* (May): 1-43.

IMF, 'Fiscal Challenges Facing Industrial Countries' in *World Economic Outlook*, IMF Publication: Washington D.C., May 1996.

İnce, Macit, *Devlet Borçları ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.

Jacobs, Davina (2002). *Die Begrotingstekort: Meting en Implikasies*. Unpublished doctoral thesis, University of Pretoria, Pretoria.

Karabıyık, Lale, (2000). "Kitlerin Özelleştirilmesi ve Sermaye Piyasasındaki Rolü", *Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:18, Sayı:2.

Karagöl, Erdal (2002). "The Causality Analysis of External Debt Service and GNP: The Case of Turkey". *Central Bank Review*. 1. 39-64.

Kesbiç, Yenal; Baldemir, Ercan ve Bakımlı Esat (2005). "Bütçe Açıkları İle Parasal Büyüme Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 19. Sayı: 1. 81-98.

Koçak, Aysun (2009). “Küresel Dönemde Türkiye’nin Borç Yapısındaki Dönüşüm”. Maliye Dergisi. 157. 65 – 84.

Leeper, Eric; Traum, Nora & Walker, Thomas Barlow. (2011). “Clearing up the Fiscal Multiplier Morass”. NBER Working Paper Series, No. 17444.

MacKinnon, James (1996). “Numerical Distribution Functions For Unit Root and Cointegration Tests”, Journal of Applied Econometrics, 11, 601–618.

Mammadov, Farhad, Bütçe Açıklarının Finansmanı Ve Makroekonomik Etkileri: Azerbaycan Örneği (1992-2006), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı), İstanbul, 2008.

Mangır, Fatih (2012). ”Türkiye İçin İkiz Açıklar Hipotezi Testi (1980- 2011)”, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, cilt 5. Sayı 2.136- 149.

Oktayer, Asuman (2010).“Türkiye’ de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon ilişkisi”. Maliye Dergisi. Sayı 158. Ocak- Haziran. 431-447.

Öçal, Tezer. (1981). Keynesgil Anlayışta Faiz Haddi. Ekonomik Yaklaşım, 2 (5), 12 – 33.

Öruç, Erhan (2016). “Bütçe Açıkları Enflasyonist Etkiye Sahip Midir? Türkiye Üzerine Uzun Dönemli Analiz”. AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt:16. Yıl:16. Sayı: 1. 16: 1-21.

Özen, Ahmet, “Türkiye’de Transfer Harcamalarının Bütçe Açıkları Üzerindeki Etkisi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 2002.

Özmen, Mehmet ve Koçak, F. İdil(2012). “Enflasyon, Bütçe Açığı Ve Para Arzı İlişkisinin ARDL Yaklaşımı İle Tahmini: Türkiye Örneği”. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi. Cilt:1 6.Sayı:1.1-19.

Özpençe, Aylin İdikut ve Ergen, Eren. (2017). Kamu Harcamaları ve Dış Ticaret Açıkları İlişkisi Türkiye Örneği. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 219 (4), 145 – 145.

Pehlivan, Osman, Kamu Maliyesi, Derya Kitabevi, Trabzon, 2005.

Phillips, Peter, Pierre Perron (1988), “Testing for a Unit Root Time Series Regression”, *Biometrika* 75, 2, 335-346.

Ramey, Valeria & Shapiro, Marc (1999). “Costly Capital Reallocation and the Effects of Government Spending”. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 48(1): 145-194.

Saatçi, Mevlüt Yasin (2007). ‘Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Finansman Şekilleri’, *Bütçe Dünyası*, Cilt.2, Sayı.26. 91-101.

Saatçioğlu, Cem ve Korap, Levent (2006). “An Empirical Analysis of Turkish Inflation (1988-2004): Some Non-monetarist Estimations” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı: 26. 83-101.

Sakal, Mustafa (2002). “Türkiye’de Kamu Açıkları ve Borçlanmanın Sürdürülebilirliği Sorunu: 1988-2000 Dönem Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 17. Sayı 1. 35- 60.

Saleh, Ali Salman (2003). “The Budget Deficit and Economic Performance: A Survey”. *University of Willongong Working Paper*.No. 03-12.

Seidman, Stephanie. & Lewis, Artur. (2009). “Does Fiscal Stimulus Cause Too Much Debt?” *Business Economics*, 44(4): 201-205.

Sevüktekin, Mustafa, Mehmet Nargeleşkenler (2010), *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi.

Shapiro, Marc & Slemrod, Joel (2009). “Did the 2008 Tax Rebates Stimulate Spending?” *American Economic Review*, 99(2): 374-379.

Şen, Hüseyin, Sağbaş, İsa ve Keskin, Abdullah, “Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması”. Ankara. 2007.

Tanzi, Vito & Blejer, Mario (1988). “The Effects of Inflation on the Measurement of Fiscal Deficits”. IMF Occasional Papers 59: 1 - 70.

Taş, Metin (1996). “Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Artırılmasına Yönelik Önlemler”. Kamu Kesimi Finansman Açıkları X. Türkiye Maliye Sempozyumu, Maliye Araştırma Merkezi yayın No 80, İ.Ü Basımevi ve Film Merkezi. İstanbul.

Taylor, John (2009). “The Lack of an Empirical Rationale for a Revival of Discretionary Fiscal Policy”. American Economic Review. 99 (2): 550-555.

Tekin- Kuru, Ayça. ve Özmen, Erdal (2003). “Budget Deficits, Money Growth and Inflation: The Turkish Evidence”. Applied Economics. 35. 591-596.

Turan, Zübeyr ve Öztürk, Yusuf Kemal. (2016). Keynes Sistemi ve Bekleyişlerin Sisteme Katkısı. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (2), 259 – 269.

Türk, İsmail, Maliye Politikası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008

Türkay, Hakan (2013). "Türkiye’de Cari Açık, Bütçe Açığı ve Yatırım-Tasarruf Açığı İlişkisi". Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 14(2). 253-269.

Utkulu, Utku. (2003). “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz mi? Koentegrasyon ve Nedensellik Bulguları”. DEÜ İİBF Dergisi. 18(1). 45-61.

Uysal, Doğan ve Mucuk, Mehmet. (2003). Crowding Out (dışlama) Etkisi: Türkiye Örneği. Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 5, 159 – 172.

Varol İyidoğan, Pelin ve Erkam, Serkan (2013.) “İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye İçin Ampirik Bir İnceleme (1987-2005)” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı 15. 39-48.

Yereli, Ahmet Burçin ve Meriç, Metin (1192). ‘Vergilendirme Yetkisi ve Kamu Kaynaklarının Etkin Kullanımı’, Maliye Yazıları Dergisi, Sayı 35, 63-74.

Yıldırım, Kemal; Karaman, Doğan ve Taşdemir Murat (2013). Makro Ekonomi. Seçkin Yayıncılık, Bursa.

Yıldırım, Uğur, Bütçe Açıklarının Finansmanı Ve Makroekonomik Etkileri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kırıkkale, 2005.

Zahoor Hussain Javed ve Ahmet Şahinöz (2005). “External Debt: Some Experience From Turkish Economy”. Journal of Applied Sciences, 5: 363-367.

EK 1.

Model Selection Criteria Table

Dependent Variable: GDP

Sample: 1968 2015

Included Observations: 44

Model	LogL	AIC*	BIC	HQ	Adj. R-sq
4	-111.724883	5.396586	5.680434	5.501850	0.377592
19	-115.625235	5.437511	5.599710	5.497662	0.312596
3	-111.707673	5.441258	5.765656	5.561560	0.360803
14	-114.835270	5.447058	5.649807	5.522247	0.319837
2	-111.105133	5.459324	5.824272	5.594664	0.360303
18	-115.601429	5.481883	5.684632	5.557072	0.295732
9	-114.609254	5.482239	5.725537	5.572466	0.309072
13	-114.747412	5.488519	5.731817	5.578746	0.304720
1	-110.762079	5.489185	5.894683	5.639563	0.351677
17	-115.553151	5.525143	5.768442	5.615370	0.278783
8	-114.575282	5.526149	5.809998	5.631414	0.291493
12	-114.605026	5.527501	5.811350	5.632766	0.290535
16	-115.330853	5.560493	5.844342	5.665758	0.266738
11	-114.402587	5.563754	5.888152	5.684056	0.277506
7	-114.474058	5.567003	5.891401	5.687305	0.275155
6	-114.387914	5.608542	5.973489	5.743882	0.257359
5	-121.653165	5.802417	6.045715	5.892643	0.048335
20	-125.154921	5.825224	5.946873	5.870337	-0.034215
15	-125.106513	5.868478	6.030677	5.928629	-0.057740
10	-124.799454	5.899975	6.102724	5.975164	-0.069825

Öz Geçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Aytekin ÖZSOY
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1978 Gürün
e-posta : aytekinozsoy@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi - İktisat	2003
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi - Maliye	2018

İŞ TECRÜBESİ

2004 - 2011	Trabzon Elit Bilgisayar	Yönetici
2011 - 2013	Gürün Tapu Müdürlüğü	Bilgisayar İşletmeni
2013 -	Sivas Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü	Bilgisayar İşletmeni

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS (....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)